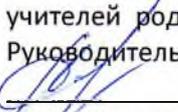
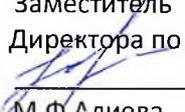

Министерство Просвещения Российской Федерации
Министерство образования и науки Республики Дагестан
Администрация МО «Город Махачкала»
МБОУ «Гимназия №11»

Рассмотрено
на заседании ШМО
учителей родных языков
Руководитель ШМО

А.М.Махмудова
Протокол № 1
от 28.08.2023 г.

Согласовано
Заместитель
Директора по УВР

М.Ф.Алиева

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного курса
«Лезгинский язык»
5-9 классы

Махачкала 2023 г.

ГЪАВУРДА ТВАДАЙ ЧАР

«Лезги чІал» учебный предметдин тахминан рабочий программа юкьван умуми образованидин рекъяй Гьукуматдин федеральный образовательный стандартрин (ФГОС), юкьван умуми образованиди гун гуьзлемишзавай Истемишунрин бинедаллаз туькІуьрнавайди я.

Тахминан рабочий программади муаллимдиз ихьтин мумкинвилер гуда:

1) лезги чІалан тарс кьиле тухудайла, цІийи кьайдадин эгечІунин тегьердикай менфят кьачуналди личностдин (хсуси), метапредметдин арада авай алакьайрин ва предметдин нетижаяр кьиле тухун, Гьукуматдин федеральный образовательный стандартрин бинедаллаз юкьван классра чирвилер гунин кьайдайра кьалурнавайвал;

2) «Лезги чІал» учебный предметдин гьар йисан чирвилер кьачунин кьайда тайинарун ва планламишнавай чирвилерин нетижайрин туькІуьр хьунин тегьер (кьурулуш) кьалурун, Гьукуматдин федеральный образовательный стандартрал, юкьван классра чирвилер гунин программадал бинеламиш хьана;

3) календардинни тематикадин планирование, гьар са классдин хсусивилер ва кьетІенвилер фикирда кьуна, меслят кьалурнавай паюниз/темадиз талукьарнавай вахт ишлемишна, арадал гьун.

«Лезги чІал» учебный предметдин тахминан рабочий программа гъавурда твадай чарчикай, чирзавай тарсунин метлеб ачухаруникай, тарсунин умуми характеристикадикайни нетижайрикай ва тематикадин планированидикай ибарат я.

Гъавурда твадай чарчи предмет чирунин умуми мана-метлеб ачухарзава, аялрин фагьум-фикир авунин алакьунар вилик тухун малумарзава; учебный пландин кьурулушда лезги чІалан чка

тайинарзава, арадал къвезвай нетижаяр ва тематикадин планированидин къурулуш ачухарзава.

«Лезги чІал» учебный предметдин умуми характеристика

Лезги чІал – им лезги халкъдин хайи чІал я. ЧІал Кавказдин чІаларин хизандик акатзава. Аялриз чирвилер гунин карда «Лезги чІал» учебный предметди важиблу чка къазва.

Хайи чІалан метапредметрин образовательный функцияри, «Лезги чІал» учебный предметди, чирвилерин жигъетдай, школада кІелзавай аялдин къатІунар гегъеншарзава. «Лезги чІал», ученикар патал абурун веревирдериз, акбул-камалдиз ва яратмишунриз хцивал, гележег гузвай къуват я; чпин чирвилер деринардай, абур генани гегъеншардай кІелунин диб-къайда я. Хайи чІал, лезгийрин медениятдинни эдебиятдин руьгъдин девлетар, инсаниятди культурадинни тарихдин рекъе къазанмишнавай агалкъунар саламатдиз хуьзвай хазина я. Ада жуьреба-жуьре чирвилер аннамишуниз, абур хуьниз еке таъминарзава. Пешекарвилерин гележегда анжах ам галаз хкаж жезва. Хайи чІала аялдин бейнида, гъвечІи чІавалай эгечІна, къанажагъдин нормаяр твазва, уьмуьрдин жуьреба-жуьре шартІара, ахлакъ хвена, экъечІиз куьмекзава.

Метапредметрай ва предметрай чирвилер гунин карда лезги чІалан курсунин метлебди школадин образовательный процессда къетІен чка къазва, ада коммуникативдив, чІал, лингвистика ва культураведвал вилик тухунив гъавурда аваз эгечІиз тазва.

Коммуникативдик рахунин чІалан жуьреяр, мецин ва кхьинрин чІалан культура, уьмуьрда ишлемишиз жедай алакьун ва бажарагълувал акатзава. Коммуникативный рекъяй гъазурвал (компетентность), суьгъбетдин рахунриз къимет гудайла, винел акьалтзава. ЧІалан ва лингвистикадин (языковедвилин) тежриба чІалакай авай чирвилерин бинедаллаз арадал къвезва; литературный чІалан карчи нормаяр чир хъайила, общество вилик

тухузвай вакъиа хъиз къабулайла, ученикрин рахунрин чІал грамматикадин къурулушдал ва словарный запасдал мягкемар ва девлетлу авурла, лингвистикадив илимдив хъиз эгечІайла; лингвистикадиз талукъ жуьреба-жуьре словаррикай менфят къачуз агакъайла.

Культуроведвилин тежрибадик (компетенциядик) хайи чІал, милли меденият (культура) гъиссиз, фагъумиз, тазвай жуьреяр (формаяр), чІални, халкъдин тарих чеб-чпиз мукъва тирди аннамишунин, лезги чІалал гуьрчегдиз рахаз хъунин нормаяр акатзава.

Лезги чІалан курсунин алакъа – кар гужлу авуни, метапредметар чирдай важиблу шартІар тешкил авуниз, инсандин савадлувал артухар авуниз къуллугъзава. Метапредметдин дережа авай, савдлувал ахтармишзавай къилин индикаторар язва: коммуникативнивилини универсальнивилини кІелунин гьерекатар (рахунрин вири жуьреяр гегъеншдиз чир хъун, таяр-туьшерихъ ва чІехибурухъ галаз бегьерлу рахун арадал гъиз хъун; жуван фикир къетІендиз, дуьзгуьндиз, къадайвал ва атІуз-атІуз лугъуз хъун; алакъадин процессда мецин ва кхьинрин чІалан къилин нормайрал амал авун, лезги чІалан рахунрин этикет хуьн ва мсб.); познавательнивилини универсальнивилини (цІийивилер чир хъун) кІелунин гьерекатар (месэла, дуьз эцигиз хъун, делилар къалуриз хъун, фикирар къадайвал ачухариз хъун, гъизвай тезисрин гъахъ-нагъахъвал тестикъариз хъун; библиографический къекъуьнар къиле тухун, жуьреба-жуьре чешмейрай лазим тир информацияр жагъурун; сад ва къвед лагъай дережадин информацияр тайинарун, кІелунин метлеб аннамишун; информацияр жагъурдай методар ишлемишун ва мсб); регулятивнивилини универсальнивилини (кІвалах къайдада тун) кІелунин гьерекатар (галай-галайвал хвена, планламишун, кІвалахдин мана жавабдардаказ эцигун ва къиле тухун, гьереквал атайла ам дегишарун; жува-жувал гуьзчивал тухун, жува-жуваз къимет гун, ишлемишун ва мсб). Функциональный савадлувилини

кылин компонентар рахунин чІалан жуьрейрал бинеламиш хьанва ва абуру ученикрин чІал - веревирдер гегьеншарзава ва яни гзафни гзаф школада дидедин чІал чирдайла. Лезги чІалан баянар галачиз, ученикриз функциональный савадлувиликай бес кьадар чирвилер гуз хьун четин я. Школада лезги чІал чир авуни инсандин культурнивилини дережа хьажун, адав вичин чирвилер образованидин маса учрежденийра авун герек я: тамам юкьван школадин чІехи классра, юкьван специально кІелунин (учебный) заведенийра.

«Лезги чІал» учебный предмет чирунин мурад-метлеб

Юкьван классра «Лезги чІал» учебный предмет чирун патал мурад-метлеб:

- жуван хайи чІалал рикІ алаз тербияламишун, чІалаз гьуьрмет авун, адав, культурадин вакъиадив хьиз, рикІ гваз эгечІун; сад-садав рахунин кылин такьат тирди аннамишун, обществода кьабулнавай кьанажагьдинни ахлакьдин нормайрин кьуват; эстетикадин жигьетдай хайи чІалахь авай багьавал;

- школада ва адалай кьеце жуван хайи лезги чІал чир хьун; рахунин чІал гьавурда гьатдайди ва девлетлу авун; учебный гьерекатар чарасуз тир учебный алакьунралди (универсальнидаказ) планламишун, рахунин чІалал гуьзчивал тухун; библиографический ахтармишунар тухун, лингвистикадин словаррай ва маса чешмейрай кьачузвай, гьатта СМИ-рай (махлукьатлу хабаррин такьатрай) ва Интернетдай, малуматриз (информацийриз) хьуси рангар хгун, текстерик дегишвилер кухтун ва мсб.;

- чІалан тукьІуьр хьунин кьайдаярни законар ва адан везифаяр, стилистика ресурсрин (шейэрин) ва литературный чІалан кылин нормаяр дериндай чир хьун; чІалан делилар кьатІуз, аннамишиз, гекъигиз ва кьайдада тваз алакьун; мецин ва кхьинрин чІалан культурадикай хабар хьун, вири дуьшуьшра рахунин гуьрчегвилел, нормайрал ва кьайдайрал амал авун;

рахунра ишлемишзавай грамматикадин такъатрин ва словарный гафарин къадар (запас) артухарун; рахунра къазанмишнавай алакьунар, чирвилер ва вердишвилер школадин ва гьар йикъан уьмуьрда ишлемишун;

- чІалакай илимдин жуьреба-жуьре хилерай (фонетика, морфология, синтаксис) мягькем чирвилер гун; гьар са ученикдиз лезги литературный чІалан орфографиядин, пунктуациядин, орфоэпиядин нормаяр дериндай чирун; лезги чІал вилик финин, девлетлу авунин рекьер тайинарун, ачухарун, илимдин тарихдай ва лезги чІалан винел кІвалах авур алимрикай аялриз информацияр гун ва мсб.

ЧІал инсанрин обществада туьретмиш жезва, вилик физва, чІал хуьн, девлетлу авун патал ам акьалтзавай несилриз чирун чарасуз я.

Учебный планда «лезги чІал» учебный предметдин чка

Гьукуматдин Федеральный юкъван умуми образованидин стандартрихъ галаз къадайвал «Лезги чІал» учебный предмет «Дидед чІал ва Литература (дидед чІалал)» предметдин областдик акатзава ва чирун патал ам важиблу предмет я.

Юкъван школадин V - IX классра «Лезги чІал» чирун патал 153 сят чара авунва: 5 – классда 34 сят (гьафтеда 1 сят, 34 кІелунин гьафте), 6 – классда 34 сят (гьафтеда 1 сят, 34 кІелунин гьафте), 7 – классда 34 сят (гьафтеда 1 сят, 34 кІелунин гьафте), 8 – классда 34 сят (гьафтеда 1 сят, 34 кІелунин гьафте), 9 – классда 17 сят (гьафтеда 0,5 сят, 34 кІелунин гьафте).

«Лезги чІал» учебный предмет чирун патал образовательный организационин иштиракчийривай туькІуьрзавай пландин паюникай сятерин къадар артухар авуртІа жеда

ЛЕЗГИ ЧІАЛ» УЧЕБНЫЙ ПРЕДМЕТДИН МАНА (СОДЕРЖАНИЕ)

5

– КЛАСС

ЧІал ва рахунар

ЧІал ва инсан. Сивин ва кхьинрин рахунар.

ЧІалан кІвалахдин жуьреяр (рахунрин, яб акалунин, кІелунин, кхьинрин), абурун кьетІенвилер.

Жува кІелай ва я яб акалай текст суьгьбет авун, ихтилатчидин тІвар дегишарна, масадан тІварцІихъай давамар хъувун.

Жуван гуьзетунрин бинедаллаз чІалан темадай диалогда иштирак авун (чирнавай темадай).

Яшайишдикай, тайин са вакъиадикай ва художникдин шикилдай сочинение кхьин.

Сифтегъан классра кІелайбур тикрарун

Существительнияр, прилагательнир кьадарризни падежриз дегиш хъун ва абурун падежрин эхирар дуьз кхьин. Глагол ва адан дибдин формаяр. Маналу ва куьмекчи глаголар.

Текст

Текст ва адан кьилин лишанар. Текстинин тема ва кьилин фикир тайинарун.

ЧІалан жуьреяр: хабардин, фикирар лугьунин, шикилар чІугунин ва абурун тафават; абурун кьетІенвилер.

Текстинин кьурулуш

Манадин жигъетдай текст анализ авун: адан композициядин кьетІенвилер, чІал гуьрчегардай гафар ва ибараяр ишлемишун.

КІелай ва я ван хъайи текстинин мана хкяна, галай-галайвал, куьруьдаказ лугьун.

Суьгьбетчидин тІвар дегишарна, масадан тІварцІихъай текст кхьиз хъун. Текстерин

паярин арада алакъадин такъатар.

Кхъыз кІанзавай шейинин простой ва сложный планар туькІуьрун.

Синтаксис ва пунктуация

Алакъалу ибараяр (словосочетанияр). Ибарайра кылин ва табий гафар. Предложение. Мана-метлебдиз килигна простой предложенийрин жуьреяр: хабардин, суалдин, буйругъдин. Эвер гунин предложение. Предложенийрин эхирда эцигдай пунктуациядин лишанар. Предложениядин кылин членар: сказуемое ва подлежащее (умуми информация). Предложениядин квед лагъай дережадин членар: дополнение, определение, обстоятельство. Гегъенш ва гегъенш тушир предложенияр. Са жинсинин членар квай предложенияр. Предложенияда са жинсинин членрин арада *ва, -ни, амма* союзар. Са жинсинин членар квай предложенияда эцигдай пунктуациядин лишанар. Са жинсинин членар умумиламишдай гафар ва абуруз талукъ пунктуациядин лишанар: тире, кве точка (танишарун). Обращение ва предложенияда ам чара авун. Дуьз ва кирс речь. Дуьз речь автордин гафарилай вилик ва кьулухъ ишлемишун ва ам чара ийидай лишанар. Диалог.

ЧІАЛАН СИСТЕМА

Фонетика ва графика

Фонетика ва графика. ЧІалан сесер. Ачух сесер ва гьарфар. Ачух тушир сесер ва гьарфар. Ачух тушир сесерин дибдин жуьреяр. Зайиф ва гужлу ачух тушир сесер. Алфавит. Бязи гьарфарин (в, е, й, н, ь, ъ, я) кьетІен везифаяр. Слог. Ударение. Гафарин паяр маса цІарцІиз акъудун.

Лексика

Гаф ва адан мана-метлеб. Са мана ва гзаф манаяр авай гафар. Гафунин асул ва куьчуьрмишнавай манаяр. Омонимар. Синонимар. Антонимар. Тарихдин жигъетдай лезги чІалан гафарин къатар.

Гафар арадиз атун ва орфография

ТуькIуьр хьанвай ва туькIуьр тахьанвай гафар. Гафунин диб ва эхир. Гафунин мана квай паяр: дувул, префикс, суффикс, инфикс. Инкарвилин префиксар дуьз кхьин.

Морфология. Орфография

ЧIалан паяр, абурун кьетIенвилер, везифаяр ва пай хьун.

Существительное

Существительнидин мана-метлеб, морфологиядиз талукь лишанар ва предложенида дибдин везифаяр. Хас ва умуми существительнияр, абур кхьинин кьайдаяр. Инсанриз гудай *вуьж?* ва амай вири затIариз гудай *вуч?* суалар. Существительнийрин кьадар. Существительнияр дибдин падежриз дегиш хьун (тикрарун).

Глагол

Глаголдин мана-метлеб, морфологиядиз талукь лишанар ва предложенида адан везифаяр. Кечмиш жери ва кечмиш тежер глаголар. Везифайриз килигна глаголдин жуьреяр: маналу ва куьмекчи глаголар. Куьмекчи глаголрин жуьреяр: тамам ва тамамсуз, алакьачи глаголар. Кьурулушдиз килигна глаголдин жуьреяр: простой, сложный, составной.

Йисан кьене кIелай материалар тикрарун

6

– КЛАСС

Лезги чIалакай умуми малуматар

Инсанрин уьмуьрда чIалан роль ва везифаяр.

V – классда кIелай материалар тикрарун

Синтаксис ва пунктуация, фонетика ва графика, лексика, гафар арадиз атун ва орфография, существительное ва глагол тикрарун.

Текст

Текст анализ авун: адан композицидин кьетIенвилер, абзац, текстерин паярин арада алакьадин такьатар, чIал гуьрчегардай гафар ишлемишун. Текстинин санлай ва

адан паярин, темадин ва адан паярин шикил чӀугунин, жуван фикирар лугьунин, гьикая авунин. Текстинин винел кӀвалах: текстинин план (простой, сложный); текстинин кьилин ва табий малуматар; текстинин суьгьбет.

Инсандин винел патан акунрин, кӀвалин, тӀебиатдин, чкадин, гьерекатрин шикилар чӀугун.

Лексика ва фразеология

Вири халкъдин лексика. Пешекаррин ва нугьатрин гафар. Маса чӀаларай (араб, фарс, азербайджан, урус) къачунвай гафар. Алай девирда лезги чӀаланни урус чӀалан рафтарвилер. Куьгьне ва цӀийи гафар. Мягькем ибараяр ва фразеология.

Гафар арадиз атун ва орфография

Гафар арадиз атунин типар ва къайдаяр. Сая ва сложный гафар. Орфография. Гафарин дибра ачух сесер дуьз кхьин. Гафарин дибра ачух тушир сесер дуьз кхьин. Сложный гафар дуьз кхьин.

Морфология ва орфография

Существительное

Существительное тикрарун. Существительнияр падежриз дегиш хьун. Дибдин падежар (тикрарун). Чкадин падежар (секинвиллин, къакьатунин, арачивилин). Актив падеждин эхирдиз килигна существительнияр падежриз дегиш хьунин жуьреяр. Теквилин къадарда существительнияр дегиш хьун ва падежрин эхирар дуьз кхьин. Гзафвилин къадарда существительнияр дегиш хьун ва падежрин эхирар дуьз кхьин. Существительнияр арадиз атун.

Прилагательное

Прилагательнийрин мана-метлеб, морфологиядиз талукь лишанар, предложенида адан везифаяр. Прилагательнийрин жуьреяр. Прилагательнияр дегиш хьун. Прилагательнияр дуьз кхьин. Прилагательняр арадиз атун.

Числительное

Числительнийрин мана-метлеб, морфологиядиз талукь лишанар ва синтаксисдиз талукь дибдин везифаяр. Мана-метлебдиз килигна числительнийрин

жуьреяр; къадардин, паюнин, дробдин, къайдадин. Къурулушдиз килигна къадардин числительнийрин жуьреяр: простойбур, сложныяр, составнояр. Къайдадин, паюнин ва дробдин числительнияр. Числительнияр къадарриз, падежриз дегиш хьун ва абур дуьз кхьин.

Тварциэвезар

Тварциэвезрин мана-метлеб, морфологиядиз талукъ лишанар ва предложенида тамамардай дибдин везифаяр. Тварциэвезрин разрядар. Ксарин тварциэвезар ва абур дегиш хьун. Элкъведай тварциэвезар ва абур дегиш хьун. Къалурдай тварциэвезар ва абур дегиш хьун. Суалдин тварциэвезар ва абур дегиш хьун. Тайинвилиин тварциэвезар ва абур дегиш хьун. Тайинсузвилиин тварциэвезар ва абур дегиш хьун. Инкарвилиин тварциэвезар ва абур дегиш хьун. Тварциэвезар кхьинин къайдаяр.

Глагол

Кечмиш жери ва кечмиш тежер глаголар (тикрарун). Глаголдин наклоненияр: хабардин, суалдин, буйругъдин, шартлуин, къаншарвилиин ва гимандин (умуми малуматар). Хабардин наклонение: мана-метлеб, вахтариз дегиш хьун. Глаголдин вахтар: гилан, къвезмай, алатай (акъалтай алатай, фад алатай, давамлу алатай). Глаголдин инкарвилиин формаяр. Глаголдин вахтарин формаяр дуьз кхьин.

Йисан къене келай материалар тикрарун

Чалакай илимдин разделар. Синтаксис. Орфография. Пунктуация. Гафар арадиз атун. Лексика ва фразеология. Морфология тикрарун.

7

– КЛАСС

Чалакай умуми малуматар

Чалакай умуми малуматар. Халкъдин чалан, медениятдин ва тарихдин алакъяар.

V – VI классра келай материалар тикрарун

Текст

Текстинин кылин лишанар. (умуми нетижа)

Текстинин кырулуш. Абзац.

Инсандин винел патан ақунар кыейд авунвай текстерин бинедаллаз жуыреба-жуыре текстер ишлемишун.

Текстинин винел кывалах: текстинин план (простой, сложный);

Текстинин мандин анализ: адан композициядин кыеткенвилер, микротемаар ва абзац, текстерин паярин арада алакыадин такыатар, чыал гуырчегардай алатар ишлемишун.

Фикирар лугунын текстинин кыеткенвилер.

Морфология ва орфография

Глагол

Глаголдин наклоненияр. Хабардин наклонение: мана-метлеб ва вахтариз дегиш хыун (тикранун). Суалдин наклонение: мана-метлеб, арадиз атун. Буйругьдин наклонение: мана-метлеб, арадиз атун ва ксариз дегиш хыун. Буйругьдин наклоненидин кыадагыадин форма. Буйругьдин наклоненидин глаголар дуыз кхын. Шартлунын наклонение: мана-метлеб, арадиз атун. Кыаршивилин наклонение: мана-метлеб, арадиз атун. Гимандин наклонение: мана-метлеб, арадиз атун. Глаголдин кыеткен формаар: масдар, причастие, деепричастие.

Масдар

Масдар (глаголдин асул ва я тывацин форма): мана-метлеб, морфологиядиз талукы лишанар, предложенида адан везифаяр. Масдар дегиш хыун ва дуыз кхын.

Причастие

Причастие: мана-метлеб, морфологиядиз талукы лишанар ва предложенида кылин везифаяр. Гилан, алатай, кывезмай (гыамишан) вахтарин причастияр. Причастидин жуыреяр. Причастияр дегиш хыун ва дуыз кхын.

Деепричастие

Деепричастие: мана-метлеб, морфологиядиз талукы кыеткенвал ва предложенида кылин везифаяр. Кардин тегьердин ва вахтунын деепричастияр. Кардин тегьердин деепричастияр арадиз атун.

Наречие

Наречие: мана-метлеб, морфологиядиз талукъ къетѣнвал, предложенида адан везифа. Наречидин жуьреяр: кардин тегьердин, вахтунин, чкадин, къадардин ва дережадин, себебдин. Наречияр арадиз атун. Маса чІалан паяринни наречийрин алакъаяр. Наречияр кхьидай къайдаяр.

Къуллугъчи чІалан паяр

Послелогар

Текстина послелогар ва абуруз синонимар маса чІалан паяр тир гафаривай чара ийиз хьун.

Жуьреба-жуьре глаголрихъ галаз послелогар дуьз ишлемишун.

Союзар

Союзар. Предложенида абурун везифаяр. Союзрин жуьреяр; галкІурунин ва табийвилин. Союзар кхьинин къайдаяр.

Междометияр

Междометияр: мана-метлеб ва жуьреяр. Междометияр кхьидай ва абур авай предложенида пунктуациядин лишанар эцигдай къайдаяр.

Йисан къене кІелай материал тикрарун

V – VII классра кІелай материалар тикрарун.

8

– КЛАСС

ЧІалакай умуми малуматар

VII лагъай классда кІелай материалар тикрарун

Текст

Текст ва адан къилин лишанар.

Тексинин жуьреяр: хабардин, фикирар лугъунин, шикилар чІугунин.

Текстинин винел кІвалах: гьар жуьредин чешмейрай (источникрай) информацияр; словарар ишлемишун; тезисар, конспектар.

Синтаксис ва пунктуация

Гафарин ибараяр

Синтаксисдикай умуми малуматар ва адан килин уълчмеяр (ибара ва предложение). Ибаредин кьетIенвилер ва тариф. Къурулушдиз килигна ибарайрин асул жуьреяр. Ибарадик квай гафарин синтаксисдиз килигна ибарайрин асул жуьреяр. Ибарадик квай гафарин синтаксисдиз талукъ алакъаяр. Табийвилин алакъадин жуьреяр: дуьзгуьнвилин, падеждин ва сая (манадин) алакъаяр.

Предложение

Предложенидин мана-метлеб. Предложенидин членар: сказуемое, подлежащее, дополнение, определение, обстоятельство. Предложенидин жуьреяр: простой предложение ва сложный предложение. Простой предложенидин жуьреяр (тикрарун). Предложенида гафарин къайда. Манадин ударение. Къве составдин (кьилин къве член квай) простой предложение

Предложенидин кьилин членар

Предложенидин кьилин членар: сказуемое ва подлежащее. Сказуемое: мана-метлеб, жуьреяр (простой ва составной). Простой сказуемое ва ам жедай гафар. Составной сказуемое: глаголдин составной, тIварцIин составной сказуемияр ва абурун къурулуш (чIалан паярин жигъетдай). Подлежащее: мана-метлеб: ам жедай падежар. Сказуемидизни подлежащидиз кьилин членар лугьунин себеб (абуру предложенидин диб яратмишун).

Предложенидин къвед лагъай дережадин членар

Предложенидин къвед лагъай дережадин членар: дополнение, определение ва обстоятельство. Дополнение: мана-метлеб, жуьреяр (дуьз ва кирс дополненияр). Определение: мана-метлеб ва жуьреяр (адетдин ва приложение). Приложение ва адаз талукъ пунктуациядин лишанар. Обстоятельство: мана-метлеб, жуьреяр (кардин тегъердин, мураддин, себебдин, чкадин, вахтунин). Предложенида обстоятельствояр чара авун.

Са составдин предложенияр

Са составдин (кьилин са член квай ва анжах гъадаз талукъ гафар квай)

предложенияр: мана-метлеб. Жуьреяр. Подлежащее тежер предложение.

ТварцИин предложение.

Тамам ва тамам тушир предложенияр

Тамам ва тамам тушир предложенияр.

Са жинсинин членар квай предложенияр

Са жинсинин членар: мана-метлеб, алакъаламишдай такъатар (галкІурунин, паюнин, къаршивилин союзар ва интонация). Са жинсинин тир ва тушир определенияр. Са жинсинин членар ва умумиламишдай гафар квай предложенияр. Са жинсинин членар квай предложенийра пунктуациядин лишанар (запятой, кве точка, тире).

Оборотар квай предложенияр

Масдардин оборот ва ам чара ийидай дуьшуьшар. Причастидин оборот ва ам чара ийидай дуьшуьшар. Деепричастидин оборот ва ам чара ийидай дуьшуьшар.

Предложенидин членар тушир гафар

Предложенидин членар тушир гафар: обращение ва аралух гафар. Обращение: мана-метлеб, ам жедай чІалан паяр. Предложенида обращенияр чара ийидай пунктуациядин лишанар. Аралух гафар ва аралух предложенияр. Предложенида абур чара ийидай пунктуациядин лишанар.

Йисан къене кІелай материалар тикрарун

8 – классда кІелай материалар тикрарун.

9 – КЛАСС

ЧІалакай умуми малуматар

ЧІалан везифаяр.

VII – VIII кІелай материалар тикрарун

VIII лагъай классда кІелай метериалар тикрарун.

Текст

Текст мана-метлебдин ва чӀалан жигъетдай хъсанарун, орфографиядин, пунктуациядин ва маса гьалатӀар жагъурун, туькӀуьр хъувун. Ганвай темадай доклад ва реферат гъазурун. Макъаладин тезисар ва конспект туькӀуьрун. Арза, автобиография кхъиз чирун.

Стилистика ва чӀалан культура

Стиль ва стилистика: мана-метлеб, стилрин жуьреяр. Рахунрин стиль. Илимдин стиль. Литературадинни искусстводин стиль. Официальный стиль. Стилдин кьетӀенвилер ва такъатар. Стилистикадин истемишунар. ЧӀалан культура: умуми информация, литературный чӀалан лексикадиз, орфографиядиз, морфологиядиз, синтаксисдиз, стилистикадиз талукъ нормаяр вилив хуьн.

Сложный предложение

Сложный предложение: мана-метлеб, жуьреяр, алакъаламишдай такъатар (союзар, интонация, глаголдин формаяр, союзвилин гафар).

Сложносочиненный предложение

Сложносочиненный предложенидикай умуми малуматар. Союзар квачир сложносочиненный предложенияр ва абура пунктуациядин лишанар. Союзар (галкӀурунин, паюнин, къаршивилин) квай сложносочиненный предложенияр ва абура пунктуациядин лишанар.

Сложноподчиненный предложение

Сложноподчиненный предложение: мана-метлеб, паяр (кьилинди ва табийди). Къилин предложение ва ам тайинардай саягъар. Табий предложение ва адан жуьреяр: изъяснительный, определенидин, обстоятельстводин. Изъяснительный (ачухардай ва я баян гудуй) табий предложение: мана-метлеб, алакъаламишдай такъатар, пунктуациядин лишанар ва сложный предложенида адан чка. Определенидин табий предложенида: мана-метлеб алакъаламишдай такъатар, пунктуациядин лишанар ва сложный предложенида адан чка. Обстоятельстводин табий предложенийрикай умуми малуматар. Мана-метлебдиз, алакъаламишзавай такъатриз килигна

обстоятельств один табиий предложенийрин жуьреяр: кардин тегьердин, мураддин, себебдин, вахтунин, нетижадин, шартунин, кяршивилин, гекъигунин ва дережадин табиий предложенияр. Сложный предложенийра абурун чка ва пунктуациядин лишанар. Къвед ва я са шумуд табиий предложение квай сложноподчиненный предложенияр ва абура пунктуациядин лишанар.

Союзар квачир сложный предложенияр

Союзар квачир сложный предложенийрин паярин алакъяр ва талукъвилер. Союзар квачир сложный предложенийра пунктуациядин лишанар (запятой, точкани запятой, кве точка, тире).

Какахъай жуьредин сложный предложенияр

Какахъай жуьредин сложный предложенийрикай умуми малуматар. И предложенийрин паярин арада галктурунин ва табиивилин алакъя ва пунктуациядин лишанар.

Дуьз ва кирс речь

Дуьз ва кирс речрикай умуми малуматар. Дуьз речь ва автордин гафарин чка. Дуьз ва кирс речь квай предложенийра пунктуация ва пунктуациядин лишанар. Дуьз речь кирс речдиз элкьюрунин къайдаяр. Цитатаяр ва абур кхьинра чара авун.

Вилик квай классра келай материалар тикрарун

V - IX – классра келай материалар тикрарун.

ЮКЪВАН УМУМИ ОБРАЗОВАНИДИН ДЕРЕЖАДА
«ЛЕЗГИ ЧІАЛ» УЧЕБНЫЙ ПРЕДМЕТДИН ПРОГРАММА ЧИР ХЪУНИН
КАРДА ВИЛИВ ХУЪЗВАЙ НЕТИЖАЯР

«Лезги чІал» учебный предметдин тахминан рабочий программы юкъван школа кутьягъзавай аялар агъадихъ галай хсуси (личностдин), предметрин алакьада авай (метапредметдин) алакьайрин ва предметрин нетижайрин алакьунрал таъминарзава.

ХСУСИ (ЛИЧНОСТДИН) НЕТИЖАЯР

Лезги чІалай чирвилер къачунин личностдин нетижаяр. Абурухъ агъадихъ галай ерияр акатзава:

Ватандашвилининни ватанпересвилин тербия:

– жуван хайи чІалал рикІ алаз хьун, чІалаз гьуьрмет авун, адав, медениятдин (культурадин) вакъиадив хъиз, рикІ гваз эгечІун;

– сад-садав рахун къилин такьат тирди аннамишун, обществада къабулнавай къанажагъдинни ахлакъдин нормайрин къуват чир хьун;

– лезги чІал лезги халкъ патал мили культурадин девлетрикай сад тирдан гъавурда хьун, хсуси (личностдин) акьулдин, яратмишунин ва ахлакъдин ерияр хкажунин карда гьихътин роль къугъвазватІа чир хьун, школада образование къачун патал адахъ авай метлебдикай хабар хьун;

– лезги чІалахъ галаз, жуван ватандин агалкъунрин – Россиядин, Дагъустандин, илимдин, искусстводин, дявейра телеф хъайи лезги халкъдин баркаллу рухвайрин зегъметда чи халкъарин агалкъунрин къиметлувилер, абурун арада художественный эсерра ганвай; Россияди ва Дагъустандин символриз (са кар къалурдай шартІлу

лишан), гьукуматдин суварриз, тарихдин ва тебиатдин ирсериз ва гуьмбетриз (памятникриз), жуван уьлкведа яшамиш жезвай жуьреба-жуьре халкьарин адетриз гьуьрмет авун;

– жуван ватандин буржи кьилиз акьудуниз гьазур хьун, адан кьанунриз гьуьрмет авун;

– жуван хзандин уьмуьрда, образовательный организацийра, гьукуматда, жуван уьлкведа активдаказ иштаракун ва адахь галаз санал литературадин эсерра ганвай вакъийрихь галаз гекьигун;

– жуьреба-жуьре кьвалахра санал гьазурвилер акун;

– гуманитардин кьвалахда иштирак авунин гьазурвилер акун (куьмек герек тирла, дарда авай инсанриз куьмек гунин гьазурвилер; волонтервал).

Руюьгдинни ахлакьдин тербия:

– текстерай жуван халкьдин ва маса гьукуматдин халкьарин меденият (культура) чир хьун ва адан гьуьрмет авун;

– жув тухузвай тегьердиз, саягьдиз (поведенидиз), адахь галаз санал чьалан ва гьакьни маса инсанри авур кьвалахдин тегьердиз кьимет гунин гьазурвилерин гьавурдик хьун;

– текдиз ва инсанрихь галаз санал авур кьвалахда жавабдарвилини гьавурдик хьун.

Эстетикадин тербия:

– эстетикадин жигьетдай хайи чьалахь авай багьавал чир хьун;

– эстетикадин жигьетдай лезги чьалахь авай кьиметлувилер аннамишун;

– лезги чьалав кьадирлудаказ эгечлун, адал дамах авун;

– лезги чьал, милли культурадин вакъиа хьиз, датлана михьиз хуьн;

– рахунрин чьал мягькемариз, цьалцьамариз клан хьун;

– жуван ва маса халкьарин адетрин, искусстводин жуьрейрин ва яратмишунрин гьавурдик хьун;

– гьиссера искусстводин таьсирдин гьавурдик хьун;

– художественный литературадин текстер клелдайла, рахунра эстетикадин терефдиз

къимет гуз алакьун;

– рахунра, рахунин этикадин нормаяр хвена, иштираквал ийиз алакьун;

– рахунра жуван гьилерин, чинин лишанар ишлемишиз хьун;

– чи улькведин ва вири дуьньядин искусстводин жуьреба-жуьре хилериз гьурметлувилин итиж къалурун, искусстводин жуьреба-жуьре хилерин, жуван халкъдин ва маса халкъарин адетрин, яратмишунрин гьавурда акьун, художественный кьвалахрин гьар жуьре хилера жуван къиметлувилер чир хьун.

Бедендин (физический) тербия, сагьламвилини саламатвилини культура (меденият) арадал гьун:

– элкьуьрна къунвай тебиатда (гьа жергедай яз информациядин алемдани) сагьлам ва хатасуз (жув ва маса ксар патал) уьмуьр кьиле тухунин кьайдаяр вилив хуьн;

– физический ва психологиядин жигьетдай сагьламвилини кьадирлувилелди эгечлун;

– келчивилин ва жуван уьмуьрдин тежрибадикай даях къуна уьмуьрдин къиметлувилер кьатлуниз хьун;

– жуван сагьламвилини жигьетдай мукьаят хьун, сагьламвилини уьмуьр кьиле тухун, (сагьламвилини хуьрекар, гигиенадин кьайдаяр вилив хуьн, ял ядай ва кьвалахдай режимдин вахт туклуьрун, гьамиша кьайдадалди бедендин сагьламвилини жавабдарвилелди эгечлун;

– пис нетижаяр ва нагьакьан зарарлу хесетар (ички, бейгьушардай агьу квай затлар (наркотикар), папрус члугун) ва маса физический ва психологиядин жигьетдай сагьламвилини зарар кьатлуниз хьун;

– хатасуз кьайдаяр вилив хуьн, абурун арада члалан образованидин кьвалахда интернетда хатасуз кьайдаяр тухун тавун ва вердишвилер аваз хьун;

– жув ва масабур кьабулун, жувак тахсир кутун тавун;

– жуван ва масабурун гужлу гьиссерин гьалар кьатлуниз хьун;

– жуван гьал къалурун патал члалан такьатар ишлемишун, абурун арада лезги члалалди литературадин эсеррай мисалар ишлемишун;

– жув ва маса инсан гьалатл хьунин мумкинвилер кьатлуниз хьун.

Зегьметдин тербия:

– инсандин ва обществодин уьмуьрда зегьметдиз кьимет гун (гьабурун арадай художественный эсеррикай куьмек яз мисалар гьун), художественный эсеррай мисалар веревирд ийидайла, зегьметдин нетижайрихь галаз мукьаят хьун, гьар жуьредин зегьметдин кьвалахрихь галаз вердишарун ва ана иштирак авун.

– практикадин рекьяй технологиядин ва социальный хилерай месэлаяр гьялдайла, (хзандин, школадин, шегьердин, хуьруьн, уьлкведин) активнидаказ иштирак авун, жуван алакьунар кьалурун, ихьтин жуьредин кьвалахар пландиз кьачун ва жува-жуваз тамамарун;

– писателрин, журналистрин, филологрин кьвалахрихь галаз таниш хьун;

– зегьметдиз ва зегьметдин кьвалахдин нетижайриз гьуьрмет авун;

– гележегда жуван планрикай суьгьбет ийиз алакьун.

Экологиядин тербия:

– экологиядин, (элкьвена хуьзвай тьебиат) культурадин дережа виниз хкажун;

– тьебиатдихь галаз игьтиятлувилелди рафтарвилер авун, текстерихь галаз кьвалах тухудайла, инсандинни гьайвандин арада авай рафтарвилерин месэлаяр аннамишун;

– тьебиатдиз зиян гудай гьерекатар, амалар кьабул тавун;

– текстерихь галаз кьвалах тухудай процессда, тьебиатдал мукьаят хьун;

– гьизвай зарарин гьерекатар кьабул тавун;

– практикадин кьвалахда тьебиат элкьвена хуьзвай (экологиядин) хилерай иштираквал авун.

Илим чир хьунин кьиметлувилер:

– чьалан ва кьелчивилин культура жуваз чир хьун, абуруз кьимет гун;

– рахадайла, фикирар ва гьиссер, словардин запасдикай, грамматикадин такьатрикай менфят кьачуна, ачухарун;

– рахунрал гуьзчивал тухун ва абуруз кьимет гун;

– ахтармишунин кьвалахда кьилин вердишвилер чир хьун;

– чьалан образованидин хас тир лишан (специфика) ахтармишунин кьвалахда кьилин

вердишвилер къачун, чІалан образованидин специфика гысаба къун;

- жуван фагъум-фикир, къатІунар, гафунин важиблувилдин гъавурда акъун;
- дуьньядикай илимдин рекъелди сифтегъан чирвилерай къил акъудиз хъун;
- жува-жуваз кІелунин, эдебиятдин такъатралди жув еримлу авун, чирвилер къачунин итижлувал, гъевеслувал, чирунин карда аслу тушир бажарагъвал еримлу авун.

КІелзавайбур социальный ва тебии элкъурна къунвай ва дегши жезвай шартІара вердишвилер хъун:

- четин гьалар (стресс) къатІуниз хъун, уьмуьрдикай, чІалакай ва кІелчивилин тежрибадикай даях къуна къиле физвай дегшивилериз ва нетижайриз къимет гун;
- къабулнавай месэлайриз ва гьерекаatriz къимет гун;
- хаталлу кІвалахриз ва нетижайриз къимет гун, метлеб куьрелди ва дуьз ачухдиз лугъуз хъун, четин шартІара тежриба къалуриз хъун;
- агалкъунар авачирла, кІвалах ийиз гъазур яз хъун;
- тайин тушир шартІара жуваз масабуровай тежриба ва цІийи чирвилер къачун, жуван дережа мадни хкажун, артухарун.

МЕТАПРЕДМЕТДИН НЕТИЖАЯР (ПРЕДМЕТРИН АЛАКЪАДА АВАЙ АЛАКЪАЯР)

1. Юкъван классра учебный предмет «Лезги чІал» чирун патал аялриз агъадихъ галай **чирвилер гудай (познавательный) универсальный учебный гьерекаатар** чир хъун лазим я:

Базадин логикадин гьерекаатар:

- метлеб авай чІалан уьлчмейрин лишанар, чІалан гьалар дуьздал акъудун ва абуруз характеристика гун;
- метлеблу лишанрай чІалан уьлчмеяр группайриз чара авун;
- тайин тир темадиз талукъ материалар хкъягъиз ва къайдада аваз хъун; малуматар жагъуриз хъун;
- кІелдайла ва яб акалдайла чир жезвай малуматрин тамамвал, битаввал хуьз хъун;
- мана-метлебдин, ишлемишнавай чІалан такъатрин жигъетдай сад-садав гекъигиз

хьун;

– эцигнавай месэлаяр гьялун патал текстинай кьит тир (дефицит) малуматар дуьздал акъудун;

– чІалан кІвалахда чирвилер къачудайла, себебдинни силисдин алакъяар дуьздал акъудун; нетижаяр къун;

– жуьреба-жуьре текстерихъ галаз кІвалахдайла, учебный задачаяр гьялдай къайдаяр жува-жуваз хкъягъун.

Базадin ахтармишунрин гьерекаатар:

– гафуниз жуьреба-жуьре хилерай къимет гун, алакъалу ибарадиз ва предложенидиз синтаксисдин къимет гун, текстинин кьилин лишанриз ва тукІуьр хьуниз гзаф къадардин аспектдин къимет гун, чІалан жуьреяр, къетІенвилер, такъатар тайинарун;

– кІелунин кІвалахда ва гьар йикъан рахунрин тежрибада жуван рахунрал гуьзчивал тухуз хьун;

– манадин ва тукІуьр хьунин жигъетдай жуван рахунриз къимет гуз чир хьун;

– къазанмишнавай чирвилер, алакъунар ва вердишвилер уьмуьрда ишлемишиз хьун;

– кІелунин маса предметар чирдайла, хайи чІалан такъатрикай менфят къачун;

– къазанмишнавай чирвилер, алакъунар ва вердишвилер предметдин арада дережада аваз кардик кутун.

– жуван сивин ва кхьинрин фикирар азаддиз, дуьзгуьндиз арадиз гъиз хьун, текст арадал гъизвай нормайрал (логикадал, галай-галайвилел, алакъалувилел, темадихъ галаз къунал амал авун ва мсб.);

– тухвай нетижайрай гуьзетунар, ахтармишунар жува-жуваз куьрелди, ачухдиз умумиламишун.

информациядихъ галаз кІвалах:

– жуьреба-жуьре чешнейрай герек малуматар къачуз хьун – газетрай, журналрай, кІелуниз талукъ компакт-дискрай ва Интернетдай, СМИдай (махлукъатлу хабаррин такъатар);

– кІелунин месэлаяр ва критерияр гьисаба къуна, малуматар хкъягдайла,

жагъурдайла, жуъреба-жуъре къайдаяр ишлемишун;

– текстина, таблицада, схемада ганвай малуматар хкягъун, абур анализ авун, умумиламишун ва системада тун;

– текстиниз къимет гудайла, жуъреба-жуъре дуъз къабулуни (аудированидин) ва кѐлуни жуъреяр ишлемишун, кѐлуни месэлаяр гъялдайла, герек тир малуматар чир хъун;

– муаллимди теклифнавай ва я жува гъазурнавай критерийрай мягъкем малуматриз къимет гун;

– малуматар менфятлудаказ рикѐл хуън ва ам системада тун.

2. Учебный предмет «Лезги чѐал» чирун патал аялриз агъадихъ галай коммуникативный универсальный учебный гъерекатар чир хъун лазим я:

Рахунар:

– рахадайла, фикирар ва гъиссер, словардин запасдикай, грамматикадин такъатрикай менфят къачуна, ачухарун;

– рахунрал гуъзчивал тухун ва абуруз къимет гун;

– вилик квай кѐлуни кѐвалахдин мурадар (къилдин ва саналди тир) тайинариз, гъерекатрин галай-галайвал хуъз хъун, къазанмишнавай агалкъунриз жавабар гуз хъун;

– кѐлнавайдаз, ван хъанвайдаз, акунвайдаз, гъерекатрин ва делилрин гъакъикъивал хвена, къимет гуз хъун;

– монологдин жуъреяр (хабардин, шикил чѐугуни, веревирд авунин; монологар сад садакъ галаз къадайвал хъун) ва диалогдин жуъреяр (этикетдин, хабар къунин, къастунин, фикирар эвезунин ва мсб.) чир хъун;

– кѐлуни кѐвалахда ва гъар йикъан рахунрин тежрибада жуван рахунрал гуъзчивал тухуз хъун;

– манадин ва тукѐуър хъунин жигъетдай жуван рахунриз къимет гуз чир хъун;

– рахунин метлебрин шартѐарин къати гъиссер къалурун, жуван фикирар са квекай ятѐани ачухарун, къатѐунун;

- гафар тушир такъатар (бедендин, гъилерин, чинин, вилерин ва мсб. ишараяр (мимика), социальный ишарайрин метлебар чир хъун;
- жуван таяр-туъшерин вилик малуматар гваз, доклад, реферат экъечІна кІелиз хъун;
- метлеблугу темайрай жув гъахъ тирди субутарун, гъуъжетариз чир хъун, гъуъжетар са меслятдал гъун, са квекай ятІани икърар кыле тухун;
- масадан ниятрин гъавурдик хъун, жуван наразивилер къалурун, суъгъбетчидиз гъуърмет авун, адан кефи хун тавун ва мсб.;
- диалог кыле фидайла са тайин тир темадай суалар гун, абур веревирд авун ва жуван фикирар лугъуз хъун;
- диалог кыле тухудайла жуван ва иштиракчийрин фикирар сад-садав гекъигун, ухшарвал ва фаркъ дуъздал акъудун, жуван тереф хуън;
- тухвай чІалан анализдин ва тамамарай чІалан экспериментрин, ахтармишунрин, проектрин нетижаяр гваз экъечІун ва рахун;
- презентацийрин метлебдиз килигна, экъечІна рахунин жуъреяр хкъгъун, аудиториядин (яш ва чирвилерин дережа фикирда къуна ва мсб. иштиракчийрин) асасвилер ва адахъ галаз санал иллюстративный материал ишлемишиз сивин ва кхъинрин текстер туькІуьрун.

Санал кыле тухузвай кІвалах:

- якъин тир месэлаяр гъялдайла, командадин ва кылди са касдин къетІенвилер ишлемишун ва чир хъун;
- саналди тир кІвалахдин мурад тайинарун, гъерекатар коллективди санал адан агалкъунрай туькІуьрун: ролар паюнин, са меслятдал атун, саналди тир кІвалахдин нетижаяр веревирд авун; са шумуд касдин фикирар умумиламишун, регъбервал авуниз гъазур яз хъун, тапшурмишунар тамамарун, муьтІуьгъ хъун;
- везифаяр ва ролар паюнин патахъай меслятдал къвез, сада-садал гуъзчивал ийиз, жува-жув тухузвай тегъердиз дуъзгуьн кымет гуз алакъун;

- терефрин мукъвавилин гъиссер ва санал кІвалахунин интересар фикирда къуна, чуъруькар дуьздаказ арадай акъудиз гъазур яз хьун;
- тапшурмишай кІвалахар намуслувилелди тамамарун;
- саналди тир кІвалахдин мурад ва ам къилиз акъудунин рекъер тайинарун;
- объектрин ва я тайин гъерекатрин арада авай важиблу алакъаяр ва рафтарвилер къалурзавай, предметрин арада авай асул метлебар чир хьун;
- сад хътин, себебдинни нетижадин алакъаяр тайинарун;
- лугъуз кІанзавай фикирар са кІалубда тун;
- критерийриз килигна жуван кІвалахдин ерийриз къимет гун, гъар са командадин члендин агалкъунрин нетижаяр гекъигун, группадин вилик отчет гудайла, жуван гъазурвилер къалурун.

3. Учебный предмет «Лезги чІал» чирун патал аялриз агъадихъ галай регулятивный универсальный учебный гъерекатар чир хьун лазим я:

Жува-жуваз тешкилун:

- хкъянавай гъерекатрин галай-галайвилер дуьз эцигун;
- учебный месэладин къарардалди нетижаяр арадиз атунин гъерекатар планламишун (къилди са касдин, группададин);
- месэлаяр гъялунин патал алгоритма (ва я са пай) жува-жуваз туькІуьрун, ресурсар ва жуван хсуси мумкинвилер гъисаба къуна, учебный месэлаяр гъялзавай къайдаяр хкъягъун, теклифнавай къарарин варианттар делилламишун;
- гъерекатрин план жува-жуваз туькІуьрун, кІвалахдин арада герек тир дегишвилер тун; хкъягъун ва абур жавабдарвиллиз къачун.

Жува-жув ахтармишун:

- чирвилер къачунин кІвалахдин мурадар ва везифаяр къабулиз ва хуьз, и кІвалах къилиз акъудунин такъатар жагъуриз алакъун;
- жува-жув ахтармишунин (адахъ галаз санал рахунрин), рефлексиядин жуьреба-жуьре къайдаяр чиз хьун;
- кІелунин гъалариз талукъ къимет гун ва адан пландин дегишвилер теклифун;

- учебный месэляяр гьялдайла жезвай четинвилер акун ва абурай кьил акъудиз хьун;
- чирвилер къачунин кІвалахда агалкъунар хьунин/тахьунин себебрин гъавурда гъатиз, гъатта агалкъун тахьай шартІарани дуьзгуьн гьерекатар кьиле тухуз алакьун;
- чирвилер къачунин кІвалах кьиле фидайла, жува-жувал гуьзчивал авунин сифтегъан жуьрейрай кьил акъудун;
- кІвалахдин нетижаяр кьилиз акъудун, жезвай гъалатІар ва четинвилер вуч себебдалди жезватІа тайинарун, виликамаз жезвай кІвалахда алакьунар къалурун;
- чирвилер гунин ва практикадин месэляяр гьялун патал лишанрин кІалубар арадал гъиз ва ишлемишиз алакьун;
- жуван кІвалахдин нетижаяр санал кІелзавай аялрин кІвалахдихъ галаз гекъигун, ганвай критерийрай кІвалахдиз дуьз кьимет ягъун.

Гужлу гъиссерин интеллект:

- жуван ва масабурун гужлу гъиссер гъиле кьун, зигъин артухарун;
- гужлу гъиссерин гъалар чир хьун ва гъялзавай себебар тайинарун;
- рахунрин шартІара анализ ийидайла, гужлу гъиссерин себебдин гъавурдик хьун, маса инсандин ният чир хьун;
- жуван гужлу гъиссер къайдадиз гъиз хьун.

Жув ва масабур гъихътинбур ятІа, гъакІ къабулун:

- маса инсандин ва адан фикирар аннамишиз алакьун;
- жув ва маса инсан гъалатІ хьун мумкин яз хьун;
- жувак ва масадак тахсир кутун тавун, къулухъай рахун тавун;
- рикІин ачухвал къалурун;
- вири патан гуьзчивилик кутаз хьун намумкин тирди аннамишун.

ПРЕДМЕТРИН НЕТИЖАЯР

Учебный предмет «Лезги чІал» юкъван школа куьтягъзавай ученикриз чир хъана кІанзавай **предметдин нетижаяр** язва:

- маса инсанрихъ галаз рахадайла, са гъихътин ятІани месэла санал тамамардайла, гъуьжетра иштиракдайла, лазим тир темаяр веревид ийидайла

коммуникативвилин алакълувал хуьн;

- вири дуьшуьшра (формальный ва формальный тушир, межличноствилин ва межкультурнвилин) милли культурадин рахунрин михьивал хуьн;
- рахунра литературный члалан орфоэпиядин, лексикадин, грамматикадин, стилистикадин нормайрал амал авун;
- кхьинра орфографиядинни пунктуациядин истемешунар-кьайдаяр хуьз хуьн;
- рахунрин ва кхьинрин (коммуникативдин мураддин, текстерин темайрин, кьилин фикиррин ва артухан информацийрин) гьавурда хуьн;
- жуьреба-жуьре стилринни жанрайрин текстерин гьавурда, яб гудайла, дуьз акьун;
- дуьз кьабулуни (аудированидин) жуьрейрикай (хкягьунин, танишвал гунин, тамамвилин) хабар хуьн;
- вилик квай клелунин клвалахдин мурадар (кьилдин ва саналди тир) тайинариз, гьерекатрин галай-галайвал хуьз хуьн, кьазанмишнавай агалкьунриз сивин ва кхьинрин жавабар гуз хуьн;
- яб акалнавай я туш клелнавай текстиниз цийивал гун (план, пересказ (жуван гафаралди ахьай хьувун), конспект, аннотация);
- сивин ва кхьинрин текстерин жуьреба-жуьрвилер, члалан стилрин ва жанрайрин типар тукьлуьриз хуьн;
- рахунрикай грамматикадин гьалатлар хкудиз хуьн; хсуси текстер хьсанарун ва редактировать ийиз алакьун;
- жуьреба-жуьре типрин словаррикай азаддиз менфят хкудиз хуьн, справочный литературадал ва электронный чарарал амал авун.

5 – КЛАСС

Йисан эхирда **вад лагьай класс** кутьягъзавай аялриз ихьтин чирвилер хуьн лазим я:

- 5 предложенидилай тлимил тушиз гуьзетунрин бинедаллаз монологар тукьлуьриз хуьн: хабардин, шикилар члугунин, фикирар лугьунин;
- жуьреба-жуьре клелунин жуьреяр чир хуьн: тамашунин, танишвилин,

ахтармишунин;

– яб акалай ва я кĠелай текст 100 гафунилай тĠимил тушиз хуралай суьгьбет ийиз алакьун;

– яб акалай ва я кĠелай художественный текстинин (150 гафунилай тĠимил тушиз) манадин гъавурдик хьун, кхьинра ва рахунра текстинин тема ва кьилин мана ачухдиз лугьуз хьун;

– диктантра гафарин къадар тахминан 90-100 гаф хьун;

– лингвистикадин кьилин разделар, чĠалан ва рахунрин кьилин уьлчмеяр чир хьун (сес, морфема, гаф, алакьалу ибара, предложение);

– хабардин, суалдин, буйругьдин, эвер гунин предложенияр, са жинсинин членар, обращенияр, дуьз ва кирс речь квай предложенияр туюкĠуьрун, абур эсерлувилелди кĠелиз алакьун, предложенийра лазим чкайрал пунктуациядин лишанар эцигун;

– зайиф ва гужлу ачух тушир сесер, лабиал сесер квай гафар дуьз кĠелун, бязи гьарфарин къетĠен везифаяр тайинариз алакьун, ударение алай слог тайинариз чир хьун;

– лезги чĠалан орфографиядин словарь ишлемишиз чир хьун;

– лезги чĠалан жуьреба-жуьре словаррихъ галаз таниш хьун, абурукай менфят къачуз, гафарин манаяр тайинариз алакьун, омонимрин ва синонимрин жергеяр жагьуриз хьун;

– гаф арадиз атунин ва туюкĠуьр хьунин рекьяй разбор авун;

– туюкĠуьр хьанвай гафар дуьз кхьин;

– рахунра-кхьинра существительныйрикай-синонимрикай менфят къачун, гзафвилин къадарда существительныйрин эхирар дуьз ишлемишун;

– хас ва умуми тĠварар чара ийиз хьун ва дуьз кхьин;

– текстинай жуьреба-жуьре глаголар жагьурун, абурун лишанар, везифаяр, туюкĠуьр хьун тайинарун;

– простой ва сложный предложенияр туюкĠуьрун;

– предложенидай са жинсинин членар жагьурун;

- текстинай простой предложение жагъурун, простой предложение систаксисдин разбор авун;
- жува-жуваз обращение квай предложенияр туькӀуьрун;
- инкарвилин префиксар дуьз кхьин;
- жуьреба-жуьре хас тӀварар чӀехи гьарфуналди кхьин;
- ктабрин, газетрин, кинофильмайрин, литературадин ва музыкадин эсеррин тӀварар кавычкайра аваз чӀехи гьарфунилай кхьин;
- сложный ва составной глаголар дуьз кхьин;
- обращенидиз ва дуьз речдиз талукъ талукъ пунктуациядин лишанар эцигун;
- са жинсинин членар квай предложенида пунктуациядин лишанар эцигун;
- кьве паюникай ибарат сложный предложенида запятой эцигун;
- текст рахунрин кӀвалахдин продукт хьиз чир хьун. Текстерин жуьреяр: ахьяюнин, шикил чӀугунин, веревирд авунин кьатӀунун;
- текстинин туькӀуьр хьун. Текстери гузвай информацийрал кӀвалахдай кьилин жуьреяр: план, конспект, аннотация чир хьун;
- текстиниз, темадиз килигна, кьимет гун, адан мана туькӀуьр хьун, чӀалан функциональный жуьрейрал бинеламиш хьана тайинарун;
- рахунрин, илимдин, художественный стилрин текстер кьатӀуниз хьун;
- гафар фонетикадин, морфологиядин, туькӀуьр хьунин предложенияр синтаксисдин жигъетдай разбор авун.

6

– КЛАСС

Йисан эхирда **ругуд лагъай класс** кутьягъзавай аялриз ихьтин чирвилер хьун лазим я:

- 6 предложенидилай тӀимил тушиз гуьзетунрин бинедаллаз монологар туькӀуьриз хьун: хабардин, шикилар чӀугунин, фикирар лугьунин, хабардин; илимдин малуматар гваз рахун;
- жуьреба-жуьре кӀелунин жуьреяр чир хьун: тамашунин, танишвили, ахтармишунин;

- яб акалай ва я кӀелай текст 110 гафунилай тӀимил тушиз хуралай суьгьбет ийиз алакьун;
- яб акалай ва я кӀелай художественный текстинин (180 гафунилай тӀимил тушиз) манадин гъавурдик хьун;
- диктантра гафарин къадар тахминан 100-110 гаф хьун.
- гафар тукӀуьр хьунин рекьай разбор авун. V-VI классра кӀелай чӀалан паяр чара ийиз ва абурун грамматикадиз талукь лишанар эзбериз ва тайинариз хьун;
- лезги чӀалан словаррикай менфят къачун;
- сложный гафар дуьз кхьин;
- существительныйрин падежрин эхирар дуьз кхьин;
- секинвилиин, къакъатуниин, арачивилиин падежра существительныйяр дуьз лугьуз, кӀелиз, кхьиз алакьун;
- существительныйяр дегиш хьунин жуьреяр тайинариз, дуьз кхьиз ва морфологиядин рекьай разбор ийиз чир хьун;
- рахунра, кхьинра существительныйрикай-синонимрикай, антонимрикай, омонимрикай менфят къачун;
- жуьреба-жуьре существительныйяр дуьз кхьин;
- суффикс **-вал** квай гафар дуьз кхьин;
- прилагательныйяр дуьз кхьин;
- рахунар, кхьинар мана-метлебдин рекьай деринбур, гуьрчегбур хьун патал синонимар, антонимар тир прилагательныйрикай кутугайди хкяна ишлемишиз, хийир къачуз алакьун;
- морфологиядин рекьай прилагательныйяр разбор ийиз чир хьун;
- рахунра, кхьинра числительныйяр жуьреба-жуьре падежра аваз ишлемишун;
- числительныйяр дуьз кхьин (сложный ва составной, тарихар);
- рекъемрин (цифрайрин) материал квай текстер кӀелун;
- морфологиядин рекьай числительныйяр разбор ийиз чир хьун;
- текстера тӀварцӀизвезар дуьз ишлемишун, кхьин;

- рахунра дуъз ишлемишиз вердишарун;
- морфологиядин рекъяй тІварціивезар разбор ийиз чир хьун;
- рахунра ва кхьинра глаголдин вахтарин жуъреяр дуъз ишлемишиз ва вахт маса вахтунал эвез ийиз алакьун;
- вахтарин жуъреяр арадиз гъун;
- глаголар морфологиядин рекъяй разбор ийиз хьун;
- чирнавай темайриз талукъ пунктограммаяр предложенийрай жагъурун ва абуруз баянар гун;
- кхъиз кІанзавай шейинин простой в сложный планар туькІуьрун;
- жуъреба-жуъре крариз талукъ чарар (расписка, доверенность, справка, малумат) кхъиз чирун.

7

– КЛАСС

Йисан эхирда **ирид лагъай класс** куътягъзавай аялриз ихътин чирвилер хьун лазим я:

- 7 предложенидилай тІимил тушиз гуъзетунрин бинедаллаз монологар туькІуьриз хьун: хабардин, шикилар чІугунин, фикирар лугъунин, хабардин малуматар гваз рахун;
- жуъреба-жуъре кІелунин жуъреяр чир хьун: тамашунин, танишвилини, ахтармишунин, чирунин;
- яб акалай ва я кІелай текст 120 гафунилай тІимил тушиз хуралай суъгъбет ийиз алакьун;
- яб акалай ва я кІелай художественный текстинин (200 гафунилай тІимил тушиз) манадин гъавурдик хьун;
- диктантра гафарин къадар тахминан 110-120 гаф хьун;
- глаголдин вахтарин, ксарин формаяр дуъз арадиз гъиз, ишлемишиз ва дуъз кхъиз алакьун;
- глаголрин дувулрин эхиримжи сес **р** тирла, 3-касдин буйругъдин формада кьве **р** кхъин;

- рахунра ва кхьинра глаголрикай-синонимрикай менфят къачун;
- глаголар разбор авун;
- текстинай масдар жагъурун, адан везифаяр тайинарун ва кхьинин къайдаяр ачухарун;
- словарра глаголар гузвай къайда чир хьун;
- причастияр прилагательнийривай чара ийиз алакьун;
- причастияр разбор авун;
- текстина глаголдин алатай вахтунин сад лагъай жуьре ва кардин тегъердин деепричастие тайинариз алакьун;
- глаголдин вахтунив гекъигна, деепричастие гьи вахтунинди ятIа, тайинариз чир хьун;
- текстера деепричастияр чара авун;
- деепричастияр жуьреба-жуьре терефрихъай разбор авун;
- простой тукIуър хьанвай наречияр дуьз лугъун ва кхьин;
- сложный наречияр дуьз лугъун ва кхьин;
- наречийрин куьмекдалди са вакъиадиз, кар-агъвалатдиз характеристика гуз алакьун;
- кхьинра, рахунра наречияр-синонимар, антонимар ишлемишун;
- наречияр разбор авун;
- кIелай чIалан паяр инанмишдаказ тайинариз чир хьун;
- гафар дуьз кхьиз ва пунктуациядин лишанар дуьз эцигун, делилламишун;
- текстина послелогар ва абуруз омонимар маса чIалан паяр тир гафаривай чара ийиз хьун, жуьреба жуьре падежрихъ галаз послелогар дуьз ишлемишун;
- текстина союзрин везифа, чка, дуьз кхьинин саягъ тайинарун, союзар квай текстина запятояр эцигдай ва эциг тийидай дуьшуьшар тайинариз алакьун;
- кIусар квай текст дуьз кIелун, художественный эсерра абурун къетIенвал чир хьун, чеб кылдин предложенияр хьиз ишлемишиз жедай тестикьунин, инкарвилин кIусар рахунра дуьз ишлемишун;
- текстина междометияр дуьз кIелун, абурун мана-метлеб, жуьре тайинариз алакьун.

Йисан эхирда **муъжуъд лагъай класс** куътягъзавай аялриз ихътин чирвилер хъун лазим я:

– 8 предложенидилай тӀимил тушиз гуъзетунрин бинедаллаз монологар туькӀуьриз хъун: хабардин, шикилар чӀугунин, фикирар лугъунин, хабардин малуматар гваз рахун;

– диалогдин рахунра иштарак авун (малуматар гун, суалар гун, хабар къун, фикирар лугъун);

– кӀелунин (аудирование) жуъреяр чир хъун: хкъягъунин, таниш хъунин, художественный текстер;

– яб акалай ва я кӀелай текст 140 гафунилай тӀимил тушиз хуралай суьгъбет ийиз алакьун;

– жуван ва масадан кӀелзавайдан текстинин мана редактировать авун;

– яб акалай ва я кӀелай художественный, публицистикадин текстерин (280 гафунилай тӀимил тушиз) манадин гъавурдик хъун;

– диктантра гафарин къадар тахминан 120-130 гаф хъун;

– предложенидик квай ибараяр чара ийиз хъун;

– ибарадик квай табий гафунал дуъздаказ суал эцигун;

– гафарин арада авай алакьадин жуъре тайинариз алакьун;

– алакьалу ибараяр, са ва я къилин къве член квай простой предложенияр разбор авун;

– мана-метлебдин, лугъунин жигъетдай простой предложенийрин жуъреяр тайинарун;

– гафарикай, адетдин къайда хвена, предложенияр туькӀуьрун;

– рахунра, кӀелзавай текстина манадин ударенидикай менфят къачун;

– текстинай простой ва составной сказуемияр, абур кечмиш жери, кечмиш тежер ва кечмиш жери-тежер глаголрикай хъанвайла, подлежащидивай тӀалабзавай падеж тайинарун;

- жуьреба-жуьре сказуемияр, подлежащияр квай предложенияр туькӀуьрун ва анализ авун;
- предложенияр членриз разбор авун;
- дополнение ва определение, дополнение ва обстоятельство са падежра авай дуьшуьшра суалдин куьмекдалди чара ийиз алакьун;
- приложенияр, чара ийидай обстоятельствоар квай текстина пунктуациядин лишанар эцигун ва ачухарун;
- са затӀуникай, са шейиникай текст кхьидайла ва я рахадайла, са составдин предложенийрикай хийир къачуз алакьун;
- текстинай са составдин ва кьве составдин предложенияр жагьурун;
- тамам ва тамам тушир предложенияр ишлемишна, диалог кхьин;
- текстинай са жинсинин членар квай предложенияр жагьурун, эсерлувилелди, лазим интонациядалди кӀелун;
- са жинсинин членар тир ва я тушир дополненияр, определенияр, обстоятельствоар тайинарун;
- са ва я кьилин кьве член квай, са жинсинин членар ва я чара ийидай членар кухтуна заланарнавай, аралух гафар, обращенияр квай предложенияр туькӀуьрун;
- текстера са жинсинин членар, обращенияр, аралух гафар, кьвед лагьай дережадин членар, оборотар пунктуациядин лишанралди чара авун;
- оборотар квай предложенийра пунктуациядин лишанар эцигун;
- оборотар квай предложенияр туькӀуьрун, дуьз кӀелун ва разбор авун;
- предложенидин членар тушир гафар интонациядалди чара ийиз алакьун;
- текстера гьа са гафар гагь аралухбур яз, гагь предложенидин членар яз ишлемишдайди кьатӀунун.

9

– КЛАСС

Йисан эхирда **кӀуьд лагьай класс** куьтягьзавай аялриз ихьтин чирвилер хьун лазим я:

- 80 гафунилай тИмил тушиз гуьзетунрин бинедаллаз монологар туькIуьриз хьун: хабардин, шикилар чIугунин, фикирар лугьунин; илимдин малуматар гваз рахун;
- диалогдин рахунра иштарак авун (малуматар гунин, суалар гунин, хабар кьунин, фикирар лугьунин);
- кIелунин (аудирование) жуьреяр чир хьун: хкягьунин, таниш хьунин, публицистикадин, художественный, илимдин, газетдин, литературадинни искусстводин текстер;
- жуьреба-жуьре кIелунин жуьреяр чир хьун: тамашунин, танишвилини, ахтармишунин, чирунин, жагьурунин;
- яб акалай ва я кIелай текст 150 гафунилай тИмил тушиз суьгьбет ийиз алакьун;
- жуван ва масадан кIелзавайдан текстинин мана редактировать ийиз хьун;
- яб акалай ва кIелай публицистикадин, илимдин, художественный текстерин манадин гьавурдик хьун (жуван фикирар лугьуз хьун, субут авун, веревирд авун);
- диктантра гафарин кьадар тахминан 140-150 гаф хьун;
- текстинай сложный предложенияр, абурун жуьреяр, алакьаламишнавай такьатар тайинарун;
- союзар кваз ва квачиз сложносочиненный предложенияр туькIуьрун;
- текстина пунктуациядин лишанар эцигун ва абур ачухарун;
- предложенияр разбор авун;
- текстина союзар, союзвилини гафар ишлемишун, абурун везифаяр ачухарун, табий предложенийрин жуьреяр тайинарун;
- сложноподчиненный предложенияр туькIуьрун, абур синтаксисдин разбор авун ва абурун схемаяр чIугун;
- союзар квачир сложный предложенияр туькIуьрун, разбор авун, абурун паярин арада алакьаяр тайинарун ва ачухарун;
- текстина какьахьай жуьредин сложный предложенияр тайинарун, абур разбор авун, пунктуациядин лишанар эцигнавай саягь ачухарун;
- гьар жуьредин сложный предложенияр туькIуьрун;

- сложный предложенияр паяриз ва паяр чеб членриз разбор авун;
- дуьз речь, диалог квай текстер туйкIуьрун, автордин гафар интонациядалди чара ийиз алакьун;
- дуьз речь кирс речдиз ва кирс речь дуьз речдиз элкьуьрун;
- жуьреба-жуьре текстерин стиль тайинарун, абур литературный чIалан нормайрив кьун ва ачухарун;
- жуьреба-жуьре стилра синонимар ва маса такьатар ишлемишун;
- вири темайриз талукь орфограммаяр квай гафар дуьз кхьин ва абуруз баянар гун;
- сложносочиненный предложенидин паярин, сложноподчиненный предложенида кьилин ва табий предложенийрин арада запятой эцигун;
- союзар квачир сложный предложенида пунктуациядин лишанар эцигун;
- дуьз ва кирс речра пунктуациядин лишанар эцигун ва абур делилламишун;
- ганвай темадай тайин доклад ва реферат гьазурун, макъаладин тезисар ва конспект туйкIуьрун, арза ва автобиография кхьиз чирун;
- лезги чIалан рахунинни кхьинин этикет Дагьустандин, Урусатдин ва дуьньядин маса халкьарин этикетдив гекьигун.

Планы для 5-го класса (грамматика)

34 часа, 1 час в неделю.

№	Тема	Сят	Число	Слов.к1вал.	Мурад	Проблем. темадай материал	Оборудов. ва наглядность	К1валин к1вал.ва тикрардай тема.
1	Ч1ал ва инсан.Кхьинрин ва рахунрин ч1ал. Существительный ва абур дегиш хьун.	1	5.09	Туьретмиш хьун, нугьат, гуьне нугьат литературный ч1ал. Гележег, ашкьи, гьевес, гуьгьуьл, суракь.	Ч1ал вуч зат1 ят1а, ачухарун. Сущест. сифтегьан класс.авай чирвилер тикр, алава чирвил. гун.		Ктаб. Ктаб, таблица, шикилар.	§ 1,3-4 ч. к1елиз § 2, 7-тапш.
2	Прилагательный ва абурун падежрин эхирар дуьз кхьин.	1	12.09	Аскер, ч1улав гьуьмер, экуьн ярар, мили, мерд.	Прил. сифтегьан класс.авай чирвилер тикр, алава чирвил. гун		Ктаб, таблица, шикилар.	§ 3, 6-тапш.
3	Глагол ва адан формаяр.	1	19.09	Каспий гьуьл, сейр, кьиш-лахар, гуьмбет, эзберун.	Глагол тикр. ва ц1ийи чирвил. гун.		Ктаб, таблица.	§ 4, 4-тапш.

	Маналу ва куьмекчи глаголар.		Суван гъайванар, гирве, гими, лепе, сабур.	Маналу ва куьм. глаг. чирвал гун.		
4	Ч1ал гегъеншарун. Шикилдай сочинение кхьин.	1 26.09	Лагерь, соревнованяр, туп-лаш, дергес.	Шикилдай сочинение кхьиз чирун. Ч1ал гегъенш.	Ктаб, шикилар.	Соч. к1вале куьтягъиз.
5	Ибараяр. Предложение.	1 3.10	Синтаксис, пунктуация, балк1андин кьенер. Мублагъ к1вал, агъур пар, фасагъат-диз рахун.	Алакъалу ибарайрикай чирвал гун. Предлож. чирвал гун.	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 6, 5-тапш. кхьена тамамарун § 7 чириз, 5-тапш. кхьена тамамарун
6	Лугъузвай фикирдиз килигна предложенийрин жуьреяр. Хабардин предложение. Суалдин предложение.	1 10.10	Тафаватлу хъун, буйругъ, эмир, гъкъисагъ-вилелди. Мерд, гележег, гъевес, несил,	Предлож. чирвилер деринарун. Суал. предлож. туьк1уьриз ва дуьз к1елиз чир.	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 8-10 чириз, 3 предлож. туьк1уьриз.

			аран, гъакъисагъ, синтаксис.			
7	Буйругъдин предложение. Эвер гунин предложение.	1 17.10	Гъисс, жуърэтлу хъун, абад хъун, ялгъуз.	Буйругъ. Предлож. чирвал гун. Эвер гунин предлож. чирвал гун.	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 11,12 чириз, -тапш.
8	<i>Ахтар./к/в.</i> Изложение.	1 24.10	Фашистар, тарагъаж, асмишун, къисас къахчун.	Изл. Кхъиз чир. Ч1ал гегъеншарун.	Излож. К1вал1ал, дяведин шикилар.	Излож. К1вале куътягъиз.
9	Предложенидин къилин членар. Подлежащее ва сказуемое.	1 9.11	Дагъустан, машгъур, дегълиз, муъ- к1уъвал.	Предлож. чл. чивал гун, подл. ва сказ. чирун.	Ктаб, таблица, шикилар	§ 13 чириз, -тапш.
10	Предложенидин къвед лагъай дережадин членар. Определение.	1 16.11	Таржума авун, хиянаткарвал авун, фенди- гарвал, хитрес. Куллухар, ветега, луъткве, шагъидвал авун.	Предлож. аслу чл. чирвал гун, дополнение чирун. Определени- дикай малуматар гун.	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 14-15 чириз, -тапш.
11	Обстоятельство.	1 23.11	Гъакъисагъви- лелди, цур, куп1ар, к1вал къакъажун.	Обстоят. мана- метлеб ачухарун.	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 16 чириз, 4предлож. туьк1. ва разбор авун.

12 Гегъенш тушир ва гегъенш предложенияр. Са жинсинин членар квай предложенияр.	1 30.11	Азербайжанлу, фотомонтаж, ц1ам-к1арас, мал- къара. Зегъем, камаллувал, к1езри, гегъенш	Гегъенш ту шир ва гегъенш предложе-нияр чирун. Са жинсинин членрикай чирвал гун.	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 17-18 чириз, -тапш.
13 Предложенида са жинсинин членрин арада союзар. Союзар квай ва квачир са жинсинин членар авай предложенида запятой.	1 7.12	Къизгъин, са уътери, цавун тагъ, жуърэтлудаказ. Зигъин, кефер пад, члада хъун, сергъят.	Са жин. член.арада запятой эцигиз чирун. Союзар квай ва квачир са жин.чл. авай пред.запятой зап. эцигиз чирун	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 19-20 чириз,
14 Са жинсинин членар умумиламишдай гафар ва абуруз талукъ пунктуациядин лишанар. Обращение квай предложенияр.	1 14.12	Гуржи, муьгътежвал, ялгъузвал, майишат, къаб- Къажах. Къайгъудар, ишара, девран, харувал, макъам.	Саж ин.чл. квай пр. пункт. лишанар эцигиз чирун. Обращение ва адаз талукъ лишанар чирун.	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 21-22 чириз.
15 Дуъз речъ ва адаз талукъ пунктуация.	1 23.12	Утагъ, инжиклу, суст хъун,	Дуъз речдикай ва адаз талукъ	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 23-25 чириз.

	Дуъз речъ квай предложенида пунктуациядин лишанар. Диалог.		к1ешнишар, алверчи. Сефер, гъакъи, Чирагъ дере, форелар. Зегъерламиш хъун, миллет, векил.	пункт.чирвал гун. Дуъз речъ квай пред.пунк. лиш. эцигиз чир. Диалог ва адаз талукъ пункт.чирун.		
16	Контрольный диктант.	1 28.12	Кфил, бирдан, къаргъу, руьгъ, тарих, лекъ.	Чирвилер тикрарун ва мягъкемарун.	Диктантрин к1ват1ал.	К1елайбур тикрариз.
17	Фонетика ва графика. Ч1алан сесер. Ачух сесер ва гъарфар.	1 11.01	Таратул, эвер гун, руьгъла-миш хъун, к1ве гъатун. Нямет, нянет, Кавказ, Урусият, Музей, гъая, ният.	Ачух сесерикай чирвилер гун. Ачух сесерин къет1енвилер чирун.	Ктаб, алфавит, шикилар.	§ 26-28 чириз.
18	Ачух тушир сесер ва гъарфар. Ачух тушир сесерин жуъреяр. Ачух тушир лабиал сесер.	1 18.01	Съезд, ц1ел-хем, Муъмин, гъуьм Жумарт, паласа, къуърт1уь, жигъир.	Ачух тушир сесер чирун. Ачух тушир лабил сесер чирун.	Ктаб, алфавит, шикилар.	§ 29-31. чириз.
19	Ч1ал гегъеншарун. Изложение.	1 25.01	Хесетар, тамун деринар, Турпуцар, вил экъуь-рун.	Ч1ал девлетлу авун, изложение кхъиз чирун.	Лезги ч1алан методика. 5-класс.	Изложе- ниек1вале куьтягъиз. Тикрарун.
20	Бязи гъарфарин везифаяр.	1 1.02				§ 32-33 чириз.

	Лезги ч1алан алфавит.		Къагъарар, ветега, рат, бахта-бахт. Алфавит, шив, деве, дуьгве, ислягъвал.	Бяз гъарфарин къет1енвилерика й чирвилер гун. Алфавит. авай чирвилер гегъеншарун Шикилдай сочин.	Ктаб, алфавит, шикилар.	
21	Ч1ал гегъеншарун. Шикилдай сочинение кхьин.	1 8.02	Ц1ийи йис, пишкеш, гъевес, гележег, хушбахт.	Шикилдай сочин. кхьинин вердишвилер кутун.	Шикил.	Сочинение куьтягъиз. К1елайбур тикрарун.
22	Гъиже. Гафунин къат1 маса ц1арц1из акъудун. Гафунин ударение.	1 15.02	Алмас, эме, гъец1, уьзенг, баябан, веси, суст хьун. Миже, тебдил хьун, дикъет.	Слог.авай чирвилер деринарун. Удар.чирвилер деринарун	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 34-35 чириз.
23	Контрольный диктант.	1 22.02	Жуьрэтлу, немсер, партизанар.	Чирвилер ва вердишвилер ахтармишун, мягъкемарун.	Дикт. к1ват1ал.	Алатай темаяр тикрариз.
24	Гаф ва адан лексикадин мана. Са манадин ва гзаф манайрин гафар. Омонимар.	1 29.02	Куьрен, гъел, куьч-кума, куьц, мукъуф. Гъикая, вафалу, шихинин, цаз, майдан, дагъви.	Гафунин мана- метлебдикай умуми чирвилер гун. Са амнадин ва гзаф манай-рин гафарикай	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 36-38 чириз.

			Гада-гуьдуь, гад к1ват1ун, гъилибан, безек.	чир. гун. Омонимрикай чирвал гун.		
25	Гафунин куьчуьрмишнавай манна. Синонимар. Антонимар.	1 7.03	Генже, жумарт, мили хъвер, къилав гун, турши. Ибрет къачун, гъуьндуьр, игътиятлудаказ, пияда. Ю1 ягъун, дуьзмиш хъун, фирягъ, гъадиса, перишан	Гаф. дуьз ва куьч. манай. чирвал гун. Синонимри кай чирвал гун. Антонимрин мана-метлеб чирун.	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 39 - 41 чириз, 5-тапш.80- чин.
26	Гафунин Диб ва эхир Туьк1уьр хъанвай ва туьк1уьр тахъанвай простой гафар.	1 14.03	Сув, цуьк1, ч1иш, зар, айгъур. Къурулуш, кефли, бейтерев.	Гафунин диб ва эхир чирун. Туьк1уьрхъан- вай ва туь-к1уьр тахъан-вай гаф. чирвал гун.	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 42 § 44 чириз,
27	Гафунин мана квай паяр: дувул, суффикс, префикс, инфикс. Инкарвилин префиксар дуьз кхъин	1 21.03	Мидякар, аюх, ашкарвал, гъалч1ай югъ. Инанмиш хъун, играми, масан, рик1и къан тийизвай.	Гафунин маналу паярикай чирвал гун. Глаголдин инкарвилин формаяр	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 45-47 чириз

	Гафар туьк1уьр хьун тикрарун патал тапшуругьар.		Дул, ченбер, ятах, макан, тахт, паласа.	туьк1уьриз чирун. Гаф. маналу паярикай чирвилер гегьеншарун		
28	Контрольный диктант.	1 4.04.	Дуьнья, кьегьал, лай-лай.	Аялрин чирвилер ахтармиш. ва мягькемарун.	Диктантрин к1ват1ал.	Алатай темаяр тикрариз.
29	Маналу ва кьуллугьчи ч1алан паяр. Существительное. Предложенида существительнидин везифа Хас ва умуми сущесивительнияр	1 11.04	Намус, кьегьалар, чарпай, профессор, данакьيرانар. Гад агудун, гьакьисагьви- лелди, гьар гун, чухур. Гач1ич1ар, цуьлер, руьгьдай ватун, шамагьаж, уьзягьвал. Кьиздирмадин азар, Яран сувар, Кьурбан сувар.	Ч1алан паярикай чирвилер гун. Существительни дикай аялрин чирвилер деринарун. Предлож. сущ. тамамарзавай везифаяр чирун Хас ва умуми сущ. чирвилер гун.	Ктаб, таблица, шикилар.	§ 48-51 чириз.
30	Существительнидин къадар	1 18.04.		Сущ. къадардикай	къад.чир хьун	Ктаб, таблица, шикилар. §52-53 чириз.

	Сущест.диб.пад.дегиш хьун		Риб, саф, кьул, мержанар, къудратлу. Суьрет, к1влах ргана, чхел, ругунар.	чирвал деринарун. Сущ. дибдин падежриз дегишриз чирун.	пад.дегиш ийиз хьун		
31	Глагол. Предложенида глаголдин везифаяр.	1 25.04.	Экъеч1на, гьарайна, ацукьнавай Кечмиш жери, кечмиш тежер, ацукьун, гьун, эгьуьнун	Глагодикай чирвилер гун Глаголдин везифаяр чирун	Темадин гъавурда акьун	Ктаб, таблица	Параг.54-55
32	Маналу ва куьмекчи глаголар. Кечмиш жери ва кечмиш тежер глаголар	1 16.05.	Гьейри, басмишун, авун, рик1ел хуьзвай К1елун, к1ан хьун,я,тир,тушир	Темадин гъавурда гьатун Куьмекчи глаголрин жуьреяр чир хьун	Тапшуруг ьар тамамариз хьун Тапшуруг ьар кьилди тамамариз хьун	Ктаб, таблица	Параг.56-57
33	Синтаксис ва пунктуация тикрарун.	1 23.05.	Кеспи, суьруь	Темадин гъавурда гьатун	Тапшуруг ьар тамамариз тун	Ктаб, таблица	Упр.5 чин.126
34	Контрольный диктант	1.30.05.					

Планы для 6 кл. (язык)

№	Темаяр	Сят	Чис ло	Слов.к1вал.	Мурад	Проблем.т емадай материал	Оборуд ов. ва наглядн ость	К1валин к1вал.ва тикрад ай тема.
1	Лезги ч1алакай умуми малуматар.	1	4.03	Дидед ч1ал, бубад ватан, ядигар, къадим ч1ал, мерд.	Лезги ч1алака умуми субет авун.	Дидед ч1алакай ва мукъва ч1аларика й рахун.	Ктаб, лезги ч1алака й кхьенва й шиирар.	3-4 ч. §1, 3-тапш.
	Лексика ва фразеология. Тикрарун.				Са манадин гаф, гзаф манаяр авай гафар, куь- чуьрмишна вай мана, дуьз мана	Гафунин дуьз ва куьчуьр- Мишна вай манаяр тик- Рарун.	Гафар куь- чуьрмишн авай манайра ишлемишу н.	Ктаб, таблица, шикила р.
2	Умуми виридан лексика.	1	11.03	Умуми виридан лексика, ч1алан дибб, артмиш хьун.	Умуми виридан лексика чирун.	Текстерай умуми виридан гафар жагъурун.	Ктаб, шикила р.	6-7 ч. §3, 9-тапш.
	Пешекаррин ва нугъатрин гафар.				Нугъат, багъри, заргар, жавагъир, безек.	Пешека ррин ва нугъатр ин гафарик ай чирвал гун.	Текстерай пешекар. ва нугъат. гафар жагъурун.	Ктаб, тапш. текстер.

3	Маса ч1аларай къабулнавай гафар.	1	18.08	Асул лезги гафар, алем, кепкир, ахмиш, бейниван, бейгьал.	Маса ч1аларай къабулнавай гафарик ай чирвал гун.	Текстерай маса ч1аларай къабулнавай гафар жагъу-рун.	Ктаб, тапш. текстер.	9-11 ч. §5, 18-тапш.
	Урус ч1алай къачунвай гафар.			Агитация, конституция, гимн, суза, общественный.	Урус ч1алай къачунвай гафарик ай чирвал гун.	Текстерай урус ч1алай къабулнавай гафар жагъу-рун.	Ктаб, тапш. текстер.	12-13 ч. §6, 21-тапш.
	Куьгъне гафар.			Куьгъне гафар, архаизмаяр, бенде, дуван, магъут.	Куьгъне гафарик ай чирвал гун.	Текстерай куьгъне гафар жагъурун.	Ктаб, тапш. текстер.	13-14 ч. §7, 25-тапш.
	Ц1ийи гафар.			Неологизмаяр, аренда, акционер, менеджер.	Ц1ийи гафарик ай чирвал гун.	Текстерай ц1ийи гафар жагъурун.	Ктаб, тапш. текстер.	14-15 ч. §8, 28-тапш.
4	Мягъкем ибараяр.	1	25.08	Мягъкем ибара, ц1аран яд, дамара кьун, лавгъа, панагъ.	Мягъкем ибарайрикай чирвал гун.	Текстерай мягъкем ибараяр жагъурун.	Ктаб, мягъкем ибарайрин словарь.	15-18 ч. §9, 35-тапш.
5	Контрольный диктант. Чна чи девлетрал дамахзава.	1	2.10	Бирдан, ат1угъун, ашкъи, негъ авун.	Чирвилер ахтармишун.		Диктантин к1ват1ал.	К1елай темаяр тикрарун.
6	Гафар арадал атун ва орфография.	1	9.10	Орфография, суффикс, префикс, т1урарган.	Гафарин маналу паяр чирун.	Гафар арадизгъун ва маналу	Ктаб, таблица, шикилар.	18-19 ч. §10, 40-тапш.

						паяр чара авун.		
	Гафар арадиз атунин къайдаяр.			Мукъаятдак аз, игътиятвилел-ди, гунагъ, юмшагъ.	Гафар арадиз атунин къайдаяр чирун.	Гафар арадиз гъун ва маналу паяр чара авун.	Ктаб, таблица, шикилар.	20-22 ч. §11, 45-тапш.
7	Гафарин дибра ачух гъарфар дуъз кхьин.	1	16.10	Хъар, миянар-дай затлар, сергъят, ц1вел.	Гафарин дибра ачух гъарфар дуъз кхьиз чирун.	Гафарин дибра ачух гъарфар гуъзетун.	Ктаб, таблица.	22-23 ч. §12, 48-тапш.
	Гафарин дибра ачух тушир гъарфар дуъз кхьин.			Ц1иб, магъара, бягъс, тагв,	Гафарин дибра ачух туширгъар фар дуъз кхьиз чирун.	Гафарин дибра ачух тушир гъарфар гуъзетун.	Ктаб, таблица.	23-25 ч. §13, 53-тапш.
	Сложный гафар.			Рипе, уях хъун, савухламиш-навай, лаклар.	Сложный гафарик ай чирвал гун.	Текстерай сложный гафар гуъзетун.	Ктаб, таблица.	25-27 ч. §14, 60-тапш.
8	Контрольный диктант. Шагмар.	1	23.10	Тахт, къанмишун, ченги.	Алатай темайрай чирвилер ахтармишун.		Диктант рин к1ватлар.	Алатай темаяр тикрариз.
9	Морфология ва орфография. Существительный.	1	6.11	Рагарин этегар, куътен, мескен.	Существительный никай чирвилер гун.	Текстерай существит. Лишанар гуъзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	27-28 ч. §15, 64-тапш.

	Суцествител ьняр падежриз дегиш хьун.			Алгъун, ветегаяр, муърхъ, къилав.	Суцеств итель няр падежр из дегишри з чирун.	Суц-рин падежрин эхирар гуьзетун.	Ктаб, таблица.	28-31 ч. §16, 72-тапш.
10	Падежрин къет1енвиле р.	1	13.11	Кемен бала- бан, зирнгдиз, къил баштан авун, жаза.	Суц-ин падежр ин эхиррин къет1ен вилер чирун.	Суц-рин падежрин эхирар гуьзетун.	Ктаб, таблица.	31-32 ч. §17, 77-тапш.
	Суц. падежриз дегиш хьунин жуьреяр чара авун.			Истемишун, асаслу хьун, гъар, анар, цуь- кверин миже.	Суц.пад еж риз дегиш хьунин жуь- реяр чирун.	Суц-рин падежрин эхирар гуьзетун.	Ктаб, таблица.	32-34 ч. §18, 81-тапш.
	Суц. падежриз дегиш хьунин жуьреяр.			Хъен, ким, агъсакъалар ,архайиндиз	Суц.пад еж риз дегиш хьунин жуь- реяр чирун.	Суц-рин падежрин эхирар гуьзетун.	Ктаб, таблица.	34-35 ч. §19, 84-тапш.
	Суц. падежриз дегиш хьунин I жуьре.			Буллух няме- тар, туп1ал кал, латар, гъамга хьтин.	Суц.пад еж-риз дегиш хьунин I жуьре чирун.	I жуьре суц.падеж эхирар гуьзетун.	Ктаб, таблица.	35-37 ч. §20, 88-тапш.
11	Суц. падежриз дегиш хьунин II жуьре.	1	20.11	Кефер пад, пич1и, уюнар, саймишун.	Суц.пад еж-риз дегиш хьунин II жуьре чирун.	II жуьре суц.падеж эхирар гуьзетун.	Ктаб, таблица.	37-38 ч. §21, 91-тапш.

	Суц. падежриз дегиш хьунин III жуьре.			Гиг, юк1, хуп1 ярашугъ я, тафт.	Суц.пад еж-риз дегиш хьунин III жуьре чирун	III жуьре суц.падеж . эхирар гуьзетун.	Ктаб, таблица.	39-40 ч. §22, 94-тапш.
12	Суц. падежриз дегиш хьунин IV жуьре.	1	27.11.	Мефт1, руьхъ, дагъдин ценер, гуьм , йиг, загъ.	Суц.пад еж-риз дегиш хьунин IV жуьре чирун.	VI жуьре суц.падеж . эхирар гуьзетун.	Ктаб, таблица.	40-41 ч. §23, 97-тапш.
	Суц. падежриз дегиш хьунин V жуьре.				Ц1егъ, себеб, хъиткьер, къеч1ягъун, гуьзлемишун.	Суц.пад еж-риз дегиш хьунин V жуьре чирун	V жуьре суц.падеж . эхирар гуьзетун.	Ктаб, таблица.
13	Гзаф. къадарда суц. падежриз дегиш хьун.	1	4.12	Жик1и, чалун, ц1айлапан, декъикъа.	Гзаф.къад. суц.пад еж-риз дегишри з чирун.	Гзаф.къад. суц.падеж -рин эхирар гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	42-44 ч. §25, 104-тапш.
14	Суц. падежрин эхирар дуьз кхьин. Теквилин къадар.	1	11.12.	Кашу, цуьк1, аваданвал, динж, жемят.	Тек.къадар. Суц.пад еж. эхирар дуьз кхьиз чирун.	Тек.къадар . Суц.падеж . Эхирар гуьзетун.	Ктаб, таблица.	44-46 ч. §26, 109-тапш.
	Гзафвилин къадар.				Цуькверал къарувал, къурухчи, тере.	Гзаф. къадар. Суц.пад еж. эхирар дуьз кхьиз чирун.	Гзаф. къадар. Суц.падеж . Эхирар гуьзетун.	Ктаб, таблица.

15	Существительный арадизатун.	1	18.12	Шак1урт, ч1их, темягъ, лат, такабур.	Сущ. арадизатун чирун.	Сущ. суффиксар гуьзетун.	Ктаб, таблица.	49-52 ч. §28, 121. - тапш.	
16	Контрольный диктант. Хипен булах.	1	25.12	Гъар са куьнихъ, чанта, къет1енвал.	Чирвилер ва вердиш-влер ахтармишун.		Диктант рин к1ват1а л.	Алатай материал тикрарун.	
17	Прилагательный.	1	15.01	Къибле пад, какур, лак1ар, къурух.	Прилаг. чирвилер гун.	Текстерай прилагат. гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	52-54 ч. §29, 125.- тапш.	
	Прилагательный рин жуьреярр.				Усал, фараш, айван, лаваш, рагъдандин	Дережалу ва дережасуз прил. чирун.	Текстерай прилагат. лишанар гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	54-56 ч. §30, 128.- тапш.
	Прилагательный дегиш хьун.					Прил. къадарр из ва падежд егишриз чирун.	Прилаг. падежриз дегишрун.	Ктаб, таблица, шикилар.	56-58 ч. §31, 133- тапш.
18	Прилагательный арадизатун.	1	22.01	Кефсуз, лезет, дегъне, шумал, багъри.	Прилагатель. арадизгъиз чирун.	Прил. суффиксар гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	58-60 ч. §32, 133- тапш.	
	Прилагательный дуьз кхьин.				Пурпу, дере, тапацар, ч1ут, пишкеш.	Прил эхирарр дуьз кхьиз чирун.	Прил. кваз предлож. туьк1уьрун	Ктаб, таблица, шикилар.	60-62 ч. §33,2 прил. разбор.
19	Контрольный диктант. Са агъвалат.	1	29.01	Къазма, вижеваз,	Чирвилер ахтарми		Диктант рин	Алатай темаяр	

				чил ч1аганвай.	шун, мягкем арун.		к1ват1а л.	тикрари з.
20	Числительни яр.	1	5.02	Ц1антарар, чувал, кирида кьун, вацран мич1ер.	Числите льний ри-кай чирвал гун.	Числит кваз предложе нияр туьк1уьрун	Ктаб, таблица, шикила р.	62-64 ч. §34, 141- тапш.
	Числительни йрин жуьреяр.			Тамам кьадар, паюнинбур (повторар), пудкьад.	Числите льний- рин жуьреяр чирун.	Текстинай числитель ний-рин жуьреяр гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикила р.	64-65 ч. §35, 144- тапш.
	Кьурулушдиз килигна числит.жуьре яр.			Ц1емуьжув д, дробь, составной числит.	Кьурулу шдиз килигна числит. жуьреяр чирун.	Текстинай числитель ний-рин жуьреяр гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикила р.	65-66 ч. §36, 148- тапш.
21	Числительни яр дегиш хьун.	1	12.02	Саягда, миллион, миллиард.	Числит.п адеж риз дегишри з чирун.	Числит.пад еж риз дегишрун.	Ктаб, таблица, шикила р.	66-68 ч. §37, 3 чис.разб
	Числительни яр дуьз кхьин.			Жемят, шешел, гамиш, ч1ем, бугьаз.	Числите льни-яр дуьз кхьиз чирун.	Числит.ква з предлож. туьк1уьрун	Ктаб, таблица, шикила р.	69-70 ч. §87, 3 чис.разб
22	Контрольный диктант.Гьай ванрин уьмуьр.	1	19.02	Пеленг, кит, телеф хьун, туьтуькьуш.	«Чилит. » темадай аялрин чирвиле р ахтарми шун.		Диктант рин к1ват1а л.	Алатай темаяр тикрари з.
23	Т1варц1эвезр икай умуми малумат.	1	26.02	Бажагьат, пеше, шей, сув, фяле, жафа.	Т1варц1 эвез- рикай умуми	Текстинай т1вац1иэв еар гуьзетун.	Ктаб, таблица.	70-71ч. §39, 157- тапш.

					малумат гун.			
	Ксарин т1варц1эвезар.			Ариф, фана дуйнья, мадара, илиф чахъди.	Ксарин т1варц1эвезар чирун.	Текстинай ксарин т1вац1иэвезар гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	72-74ч. §40, 161-тапш.
	Элкъведай т1ваоц1иэвезар.			Куьнуьяр, гвен гуьн, баргъар, къужгъур.	Элкъведай т1варц1иэвезар чирун.	Текстинай элкъведай т1вац1иэвезар гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	74-76ч. §41, 164-тапш.
24	Къалурдай т1варц1иэвезар.	1	Н.03	Векил, пост, везифа, мискъивал.	Къалурдай т1варц1иэвезар чирун.	Текстинай къалурдай т1вац1иэвезар гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	76-80ч. §42, 171-тапш.
	Суалдин ва гекъигунин т1варц1иэвезар.			Бап1ах, гирнагъун, къариб крар.	Суалдин ва гекъигунин т1варц1иэвезар чирун.	Текстинай суалдин т1вац1иэвезар гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	80-83 ч. §43, 178-тапш.
25	Тайинардай т1варц1иэвезар.	1	Н.03	Суйруь, гирнагъун, къариб хабар.	Тайинардай т1варц1иэвезар чирун.	Текстинай тайинардай т1вац1иэвезар гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	83-85 ч. §44, 182-тапш.
	Инкардай т1вац1иэвезар.			Женнет, уьткъем, йигъи, эллер.	Инкардай т1вац1иэвезар чирвал гун.	Текстинай инкардай т1вац1иэвезар гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	85-86 ч. §45, 185-тапш.

26	Т1варц1иевезар кхьидай къайдаяр.	1	18.03	Хкет, ккккърме, кеменча, бейт.	Т1варц1иевезар дубз кхьидай къайдаяр чирун	Текстинай т1вац1иевезар гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	86-87 ч. §46, 187-тапш.
	Т1варц1иевезар тикрарун патал тапшуругъар.			Суьруь, кьин, илан, рягмет, маргъ.	«Т1варц1иевез» темадай чирвилер мягкемарун.	Текстинай т1вац1иевезар гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	88-90 ч. §46, 195. -тапш.
27	Ахтармишунин диктант. Дуствилин ц1ай.	1	1.04	Къафунар, камаллувал, къапуяр.	Аялрин чирвилер ва вердишвилер ахтармишун.		Диктантин к1ват1ал.	Алатай темаяр тикрариз.
28	Глагол. Кечмиш жери ва кечмиш тежер глаголар.	1	8.04	Саягъ, бувунар, хузар, кърме.	Кечмиш жери ва кечмиш тежер глаголар чирун	Текстинай глаголар гуьзетун.	Ктаб, таблица, шикилар.	90-92 ч. §47, 201-тапш.
	Хабардин наклонение.			Зирекдиз, икрамун, капаш.	Хабардин наклонение чирун.	Текстинай глаголар гуьзетун	Ктаб, таблица, шикилар.	93 ч. §48, 204-тапш.
29	Гилан вахт.	1	15.04	Дурнаяр, ч1имер, ялавлу.	Глаголдин гилан вахт чирун.	Гилан вахтунин глаг. кваз предлож. туьк1уьрун	Ктаб, таблица.	94-95 ч. §49, 209-тапш.
	Къвезмай вахт.			Ян гун, сабур авун, умуд, гьалкъа.	Глаголдин къвезмай вахт чирун.	Къвезмай вахтунин глаг. кваз предлож.	Ктаб, таблица.	95-97 ч. §50, 214-тапш.

						туьк1уьрун		
30	Алатай вахт.	1	22.04	Къув ягъун, куьнуьдин кул, алвер, перде.	Глаголд ин алатай вахт чирун.	Алатайвахт унин глаг. кваз предлож. туьк1уьрун	Ктаб, таблица.	97-100 ч. §51, 223- тапш.
	Инкарвилин форма.			Азаб, къадир, къацу ч1ур, гвен гуьн.	Глаголд ин инкарви лин форма чирун.	Текст.глаго лдин инкарвили н форма гуьзетун	Ктаб, таблица.	100-102 ч. §52, 227- тапш.
31	Вахтарин формаяр дуьз кхьин.	1	22.04	Лапаг, дул, махорка, ажуз, арза.	Глаголд ин вахтари н фор- маяр дуьз кхьиз чирун.	Текст.глаго лдин формаяр гуьзетун.	Ктаб, таблица.	102-103 ч. §53, 234- тапш.
32	Йисан къене к1елайбур тикрарун патал тапшуругъар.	1	6.05	Лацу чеб, яхдиз, бейгьал, кавал.	Ч1алан паярика й авй чирвиле р тикрару н.	Текст.ч1ал ан паяр гуьзетун.	Ктаб, таблица.	104-105 ч. §53, 234- тапш.
33	Контрольный диктант. Дагълара шегьер.	1	13.05	Гегьенш, къве мертебадин , иштагьдалд и.	Алатай темайра й чирвиле р тикрару н.	Текст.ч1ал ан паяр гуьзетун.	Диктант рин к1ват1а л.	Алатай темайр тикрари з.
34	Тикрарун патал тапшуругъар.	1	20.05 27.05	Къумлухар, ципиц1луха р, техилар	Ч1алан паяр тикрару н.	Текст.ч1ал ан паяр гуьзетун.	Ктаб, таблица.	

Тематические планы по лезгинскому языку для 7 класса

№	Темаяр	Ся т	Чис ло	Слов. к1вал.	Мурад- метлеб	Проб. Матер.	Оборуд.	К1вал. к1вал.
1	Синтаксис ва пунктуация. 1, 3, 4 тап.	1	4.09	Тух хьун,ширин хьун,чими хьун,къунши къун	Тапш-рал к1валахиз хьун	Тапш.тама мариз хьун	Ктаб таблица	5 тап. Чин 108
2	Лексика ва фразеология 6, 8, 10	1	11.09	Келе авай кас,къил къилел аламач,къил куьрсарун,къил хуьн	Темадай к1валахиз хьун	Тапш.дуьз тамамарун	Ктаб таблица	Гатун каникулрик. сочинеие
3	Морфология ва орфография.13,19,22 тапш.	1	18.09	Морфология,орфография, таржума авун	Темадай к1валах авун	Тапш.дуьз тамамарун	Ктаб таблица	14 тап. Чин 110
4	Ахтармишунин диктант. «Къисметдин иеси»	1	25.09					
5	Глаголдин наклонейяр. Суалдин наклонение. Тап.27,28,29.	1	2.10	Ни, т1а; физва, физвани, физват1а, фида, фидани, фидат1а	Темадин гъавурда гъатун	Суалдин наклонени йрал к1валахун	Ктаб таблица	31 тап. Чин 115.

6	Буйругъдин наклонение 33,34,35тап. Буйругъдин наклонение арадиз атун.37,38,39 тап.	1	9.10	Ша фин,акъваз,акъвазрай Физ-фин, къвез-къвен, жез-жен, алуکلун-алуکل, ацукъун-ацукъ, къачун- къачу, чхуьн-чхуьх, ксун- ксус, атлун-атлутl	Тапш.тамама рун Тапш-рал кlвалахун	Тема чир хьун Тема ркlел хуьн	Ктаб таблица Ктаб таблица	36 тап.чин 119 40 тап.чинl19
7	Къадагъадин форма.41,43 тапш.	1	16.10	Гумир, немир, тамир, жемир, галатмир, кlелмир, чlурмир	Тапш. тамамарун	Тема чир хьун	Ктаб таблица	42 тап.чин 120
8	Буйругъдин наклоненидин глаголар дуьз кхьин	1	23.10	Паюн-ая, кlелун-кlела, туькlуьрун-туькlуьра, тухун-твах,ацукъун- ацукъа	Тапш.къиле тухун	Тема чир хьун	Ктаб таблица	47 тап.чин 122
9	Шартlунин наклонение 49,50,52	1	6.11	Фейи-фейитlа, гайи- гайитlа, тур-тура	Темадин гъавурда гъатун	Тапш.кlва лахиз хьун	Ктаб таблица	54 тап. Чин 124
10	«Зул алукуьун» темадай сочинение кхьин	1	13.11					
11	Къаршивилин наклоение 55,57 тапшуругъар	1	20.11	Фейитlани, гайитlани, къачуртlани, акуртlани	Тема чир хьун	Темадай кlвалахиз хьун	Ктаб таблица	56 тап.чинl25

12	Гимандин наклонение.58,63- тап.	1	27.11	Фич,гуч,неч,жеч,гъич	Темадин гъавурда гъатун	Тапш. кьиле тухуз хьун	Ктаб таблица	60 тап.чин 126
13	Глаголдин кьетIен формаяр. Масдар. 65,66,68 Тапшуругъар. Масдар кьадариз ва падежриз дегиш хьун.69,71 Тапшуругъар.	1	4.12	Тухун, кIвалахун, кхьин Фин,гунн. финар, гунар, къачун-къачунар, атIун- атIунар	Тема чир хьун Темадин гъавурда гъатун	Темадай тапш.тама-мариз хьун Къадарриз ва падежриз дегишиз хьун	Ктаб таблица Ктаб таблица	67-тап. Чин 129 70 тапш. 131.
14	Диктант «Заз авай ашкъи акурла» ГъалатIрин винел кIвалах.	1	4.12					73 тап.чин132
15	Причастие 72 тапшуругъ Причастидин жуьреяр 74,76 тап.	1	18.12	КIелай руш, кIелай ктаб Фейи,гайи,къачур,рахазва й,фейи-тефей,гайи- тагай,акур-такур	Темадин гъавурда гъатун Темадин гъавурда гъатун	Тапш.тама мариз хьун Тапш.тама мариз хьун	Ктаб таблица Ктаб таблица	75 тап. Чин133 Чин.122- 133
16	«Зи хуър» сочинение	1	25.12					

17	Причастияр дегиш хьун 77,80 тапш.	1	15.01	Гайиди-гайибур	Причастияр падежриз дегишиз хьун	Тапш.тама мариз хьун	Ктаб таблица	79 тапш. Чин135
18	Деепричастие Кардин тегьердин деепричастияр 83,85,86 тап.	1	22.01	Кардин тегьердин, вахтунин. Къачуз, лугъуз, к1елиз, к1асиз, гъиз, жез	Темадин гъавурда акьун	Тапш.тама мариз хьун	Ктаб таблица	87 тап. Чин 139
19	Глагол разбор авун. Глагол (обобщение.) тап. 99,100.	1	23.01	К1елун, кьин, рахун, килигун	Темадин гъавурда гъатун	Гл.разбор ийиз чирун. Тапш.тама марун	Ктаб таблица	102 тап.чин 146
20	Контрольный диктант ва адан анализ. «Чимч1ир»	1	5.02					
21	Наречие. Наречидикай малумат. тап.107,108 Наречийрин разрядар. тапш.110,111	1	12.02	К1евиз, хъсандаказ, ч1ан гъак1а, накь, къецел, мекъила К1евиз, хъсандиз; чаз, ц1и; ина, чина; гзаф, т1имил; гъавиляй, ивиляй, хъиляй	Темадин гъавурда гъатун Разрядрин гъавурда гъатун	Тапш.тама мариз чир хьун Тапш.къил ди тамамариз хьун	Ктаб таблица Ктаб таблица	109 тап. Чин 149. 112 тап. 151-чин

22	Наречияр арадиз атун. тапш.113	1	13.02	Къе, накъ, ик1, ак1, ч1урук1а, исятда, садлагъана	Темадин гъавурда гъатун	Темадал к1валахиз хъун	Ктаб таблица	Тап.114 Чин.151
23	Суффиксин куьмекдалди наречияр арадиз атун. тапш.117,118,119,120	1	26.02	Ч1ехиз, иердиз, михьйдаказ, ч1уру-к1а, регъуьла, кич1ела, терсеба, кьилди, йифиз, юкъуз, пакамахъ, нянихъ, зулухъ, ик1, гъик1, гъак1	Темадин гъавурда акъун	Наречияр арадиз гъиз хъун	Ктаб таблица	Тап.126 Чин.155
24	Наречияр кхьидай къайдаяр.Наречие разбор авун. Тап.127,129	1	4.03	Ик1, ак1, гъак1, гъик1, сак1а, ч1урук1а, къеник1а, садлагъана, исятда, гагъ-гагъ, къулу-къулухъ	Наречияр кхьидай къайдаяр чирун	Тапш. Тамамариз хъун	Ктаб таблица	Тап.130 Чин.157
25	Къуллугъчи ч1алан паяр. Послелогар.тапш.136,137	1	11.03	Столдин к1аник, кьилив фена,аялдихъ галаз	Тема чир хъун	Тапш.тама мариз хъун	Ктаб таблица	Тап.134 Чин.159
26	Послелогар ишлемишдай падежар. тап.138,139 Послелогар къидай къайдаяр. Послелогар разбор авун. Тап.141,144	1	18.03	Мукъув,къилив,патав-талукъ.падеж Яна, т1уз-къакъ.падеж К1валерин вилик,азарлудан къилив,дагъдай т1уз,гурарай гъуз	Послелогар ишлемишдай падежар чир хъун Послелогар кхьидай къайдаяр чир хъун	Тапш. тамамарун Тапш. Тамамариз хъун	Ктаб таблица Ктаб таблица	Тап.140 Чин.162 Тап.142 Чин.163

27	Союзар. Тап.145 Союзрин жуъреяр. тап.146,147,148	1	1.04	Ва,амма,я Галк1урунинбур, табийвилинбур Амма,ва,яни,ва я,гъак1ни,гагъ-гагъ,я-я	Союзар кхьидай къайдаяр чирун Тема чир хьун	Темадал к1валахиз хьун Темадал к1валахиз хьун	Ктаб таблица Ктаб таблица	Предл.туьк 1уьрун Тап.149 Чин.167
28	Союзар дуъз кхьин. Союзар разбор авун. Тап.150,152	1	8.04	Ни,ва я,амма	Союзар дуъз къиз ва разбор ийиз чиру	Тапш. Тамамариз хьун	Ктаб таблица	Союзар разбор авун
29	К1усар. Тап.157,158 К1усарин жуъреяр. Тап.159,160	1	15.04	Бажагъат,къван,жал Суалдинбур ,гужлу ийидайбур,гекъигунинбур ,тестикъ. ва инкар.,къалурунинбур	Тема чир хьун Темадин гъавурда гъатун	Тапш. тамамарун Тапш. к1валахун	Ктаб таблица Ктаб таблица	К1усар квай предложени яр туьк1уьрун Тап.162 Чин.174
30	К1усар дуъз кхьин. К1усар разбор авун.	1	22.04	Гъак1 яни, масак1а яни,хъсандиз,ашкара я	К1усар кхьиз ва разбор ийиз чирун	Тапш. тамамарун	Ктаб таблица	167 тап. 176-чин

31	Междометияр. Междометийрин жуьреяр.	1	19.04	О-гъоо, ура, огого, йо-о Пагъ! аман! Уф! Агъ! Квахъ! Эй! Гъай! Жеч гъа! Ме-ме! Къа-къа!	Междометия р чир хъун Междометий рин жуьреяр чирун	Тапш. тамамарун Тапш. тамамарун	Ктаб таблица Ктаб таблица	Междомети яр кваз предл. туьк1 уьрун Междомети яр кваз са куьруь ихтилат туьк1 уьрун.
32	Междометияр дуьз кхьин	1	16.05	Я-а-а! э-э-й! гъа ик1 ман!	Междометия р кхьидай къайдаяр чир хъун	Тапш. тамамарун	Ктаб таблица	Вири тикрарун
33	Ахтармишунин диктант	1	13.05					
34	VII классда к1 елайбур тикрарун ва умумиламишун.	1	20.05 21.05	Чиб, дугърибур, юмшагъдиз, т1анур, тепе.	К1 елайбур тикрарун ва умумиламиш ун.			
	ВСЕГО	34						

Планы для 8-го класса (грамматика) 1 час в неделю, 34 час всего.

№	Темаяр	Сят	Число	Слов. к1вал.	Мурад-метлеб	Проб. Матер.	Оборуд.	К1вал. к1вал.
1	Алатай классра к1ел.тикрарун.	1	5,08	Уюнбаз,шаламар,куьтен,оругъан, къамар,рат, машгъур.	Алатай тарсар рик1ел хкун	Причастие, деепричаст. рик1ел хкун	Ктаб, таблиц.	Чин 4-7. Тапш.7.
	Синтаксиз вапунктуация. Гъахъун. Ибара.			Гъурбат,зигъин, хуьруьн ким ,муштулухар, берекатлу крар,адалатлу мярекатар.	Ц1ийм тарсунин гъавурда гъатун.	Ибараяр гъихътин гафариз лугъудат1а чирун.	Таблицаяр.	Чин8-9. Тапш. 14.
	Ибарайрин жуьреяр.			Майишат,девир,гъамга, дережа..	Ибарайрин жуьреяр чир хъун.	Ибарайрин жуьреяр къат1ун.	Ктаб.	Чин 9-10. Тап. 17.
2	Табийвилиин алакъадин жуьреяр.	1	12,08	Пакдиз,цавун тагъ, гимиш.гъалаба,чепелукъар,теспача,мурад,геле жег.	Табийвилиин алакъадал к1валах.	Тапшуругърал к1валахун.	Ктаб.	Тап.21 чин10-12.
	Манадин жигъетдай			Къадри, дугъри-игри шикаят,сиягъат.	Манадин жигъетдай ибарадин жуьрейрал к1валах.	Темадал к1валах. Ийиз хъун.	Ктаб	Чин12-13. Тап.25.

	ибарадин жуьреяр.							
	Простой ва сложный ибараяр.			Кавал, арн, мез куьруь хьун, аран, хьуйтлуьн циг, целхемар.	Темадай кьил акьатун	Простой ва сложный ибараяр чара ийиз хьун.	Ктаб.	Чин 13-15..тапш
3	Азад ва азад тушир (мягкем ибараяр).	1	13.09		Цийи тарсунингъавурда тун.	Азад ва азад тушир ибарайрин метлеб чирун.	Ктаб	Тапш.32.чин15-16.
	Гфунин арада авай алакьа кьалурдай такьатар.			Вакьиа, сир, талаш.	Тема урус темадихь галаз гекьигун.	Цийи темадин гъавурда гьатун.	Ктаб	Тапш.34.чин16-17.
	Ибара синтаксически й разбор авунин кьайда ва чешне.			Паядн кьилел, буьркьуьдаказ кузвай.	Темадал к1валахун.	Темадин гъавурда гьатун.	Ктаб.	Тапш.36 чин20.
4	Простой предложение. Предложениди кай умуми малумат.	1	26.09	Словардай са шумуд гаф жажагъурна кхьиз.	Простой предложениярикай чирвилер гунн.	Простой педлож.к1валах.	Лит.ктаб	Са шумуд прост. предл. кхьиз

	Простой предлож. жуьреяр. Хаабардин предложение.			Баябан, паласайри.	Цийи темайрин гъавурда тун.	Цийи тарсунал к1валахиз хьун.	Ктаб. Таблицаяр.	38-тапш., чин 34-35.
5	Буйругъдин предложение.	1	3.10	Дикъет, гъафил, буш, дул анажагъ, намус гъая.	Цийи тарсунин Гъавурда гъатун.	Цийи тарсунал к1валахун.	Ктаб, таблица.	Тапш 42.
	Суалдин предложение.			Сабур, ашкъидин дерт, бейгъал.	Цийи тарсунин гъавурда тун.	Цийи тарсунал к1валахиз хьун.	Таблица, ктаб.	Чин 27-28.
	Эвер гунин предложение.			Теклиф, ажугълувал, къет1ен, ин ад, барбат1, къедек.	Цийи тарсунин гъавурда тун.	Цийи тарсунал к1валахиз хьун.	Ктаб, таблица.	Чин 28-30 тапш. 46.
6	Диктант	1	10.10					
7	Простой ва сложный предложенияр.	1	17.10	Бегъер, дере, Хъуьтуьлд и, мегърибанди, буругъ.	Цийи тарсунин гъавурда гъатун	Цийи тарсунай тапш. Тамам.	Ктаб, таблица	Чин. 31. тапш. 48
	Гегъенш ва гегъенш тушир предложенияр.			Гегъенш ва гегъенш тушир.	Цийи тема чир хьун	Тапш. Тамариз хьун.	Ктаб, таблица.	Чин 33. Тапш. 51
8	Эхъ, ваъ, ун. гафар предл. чкадал.	1	24.10	Куьрелди, жуьреба-жуьре	эхъ, ваъ, ун гафар ишлемишд. Дуьшуьшрин гъавурда тун.	Эхъ, ваъ, ун гафар лазим вахтара ишлемишиз хьун.	Ктаб, таблица.	Тапш. 52, чин 34.

	Предложения и речевые конструкции.			Мисалар, кассуз, шаклуд аказ, зирингвал, кьайиш.	Темадал кьилди кьвалах ийиз хьун.	Темадал кьвалах ийиз хьун.	Ктаб, таблица	Чин 36-37 тапш.59.
9	Предложения членов предложения	1	4.11	Кьорулуш, буржар, кьар авили, ири.	Предложения членов предложения чирвилер гун.	Цийи темадин гьавурда гьатун.	Ктаб. Таблица.	Чин 37-38. Тапш. 61.
	Предложения членов предложения. Сказуемое.			Аслу, гумрагь, либасар, бедназар, чекме, дуланмиш, жумар тдиз, чам, кьамат.	Предл. Кьилин членов предложения чирвилер гун.	Цийи темадин гьавурда гьатун	Ктаб, таблица.	Чин 38-39. Тапш. 63.
	Сказуемое предложения. Простое предложение			Пехь, рап1-рап1ар, хазина, кашар-мекьер. кьалабулухдин саягь. агьвалат, т1ебиат.	Сказуемое предложения чирвилер гун.	Цийи темадин гьавурда гьатун.	Ктаб, таблица.	39-41 чин. Тапш.64.
10	Глагол в предложении	1	14.11	Далдадик, сегьер-сегьер, сиягьатдиз, нехишар.	Цийи тарсунин гьавурда тун.	Цийи тарсунин гьавурда гьатун.	Ктаб, таблица.	Чин.41-42.
	Т1варц1ин в предложении			Алакьачи, хажалатар, ярамишнавай, гугьуьл, ник. сир.	Цийи тарсуникай чирвилер гун.	Цийи тарсунал кьвалахиз хьун.	Ктаб, таблица	Чин.42. тапш. 66.
11	Подлежащее.	1	21.11	Уьмуьр-им женг я, гагь-гагь, уьлкведин, сергьят	Цийи тарсунин гьавурда тун.	Цийи тарсунал кьвалах ийиз хьун.	Ктаб, таблица.	Чин 42- 44. Тапш.67.

				ра, вилаятар,гуьлуьшан.				
	Подлежащидин падежар.			Йигин,кьен ч1угуна,мягьтел, филдиз ухшар тепедикай.	Подлежащидин падежрихъ галаз танишарун.	Тапшуругьар тамамариз хьун	Ктаб, таблица.	Чин 45, тапш.71.
12	Кьвед лагьай дережадин членар.	1	5.8.11	Марвардин цуьк.	Авай чирвилер ахтармишна,цийи тарсунин гьавурда тун.	Ц1ийи темадай предлож. туьк1уриз хьун.	Ктаб, таблица	Чин45-46.
	Дополнение.				Дополнениедин гьавурда тун.	Дополненияр кваз педл. Туьк1уьрун.	Ктаб,таблица.	Чин 46. Предл. туьк1уьриз
13	Дуьз дополнение	1	5.12	К1ат1, живедин маргьалар, там басмишна.	Дуьз дополнение чирун.	Дуьз дополненияр квай предложенияр туьк1уьрун.	Ктаб, табл.	Чин 46-47.
	Кирс дополнение.			Кирс дополнение ,авхьрай япуз, цирав хипер,дуьгме.	Ц1ийи тарсунин гьавурда тун.	Ц1ийи тарсунал к1валахиз хьун.	Ктаб,таблица.	Чин.47-48. Тап.73.
14	Определение. Прилагательни дикай хьанвай определение	1	12.12		Определенияр жжедай ч1алан паяр чирун.	Ц1ийи тарсунал к1валахиз чирун.	Ктаб ,таблица.	Чин49-50.

	Причастидикай хъанвай определение.			Кашу,кьет I енвал,пехъи вацI,кашу.	ЦIийи тарсунин гъавурда тун	ЦIийи тарсунин метлебдай кыл акъатун.	Ктаб,таблица.	Чин50-51 . тап.77.
	Существительн идикай хъанвай определение. Приложение.				ЦIийи тарунал кIвалах ийиз чирун.	ЦIийитарсунин гъавурда гъатун.	Ктаб, таблица.	Чин 51-52. Предл. туькIуьриз.
15	Изложение	1	19.12					
16	Обстоятельство .Кардин тегъердин обстоятельство.	1	26.12	Телеф хъана,кеспи, Сефил, къастунал кIеви.къаршиламишна	ЦIийи тарсунин гъавурда тун.	ЦIийи тарсунал кIвалахиз хъун.	Ктаб,таблица.	Чин 52-54. Тапш.82.
	Мураддин обстоятельство.				ЦIийи тарсунин гъавурда тун.	ЦIийи тарсунал кIвалахиз чирун.	Ктаб, таблица.	Чин 54-55. Тапш.84
17	Себебдин обстоятельство.	1	9.01	Санжуяр,фул гъатнавай,муькIуьвиле лди,назик цуьквер,къизилгуьлдин кулар.	ЦIийи тарсунин гъавурда гъатун.	ЦIийи тарсунал кIвалахиз хъун.	Ктаб таблица.	Чин 55-56. Тапш.87.
	Чкадин обстоятельство.							
	Вахтунин обстоятельство.				Мишекъат са къуз,цавун бушлухра,цавун арш.	ЦIийи тарсуни гъавурда тун.	Темадал кылди кIвалахиз хъун.	Ктаб .таблица.

18	Предлож. Гафарин къайда.	1	16.01	Къайда.	Цийи тарсунин гъавуда гъатун .	Цийи тарсунал к1валах ийиз чир хьун.	Ктаб, таблица.	Чин 60. Предл. туьк1уьриз.
	Предложенида членрин адетдин къайда 1.къилин членар 2. Къвед лагъаай дережадин членар			Хиялар,гурмагъ,дуьшу ьш,гуьрушмиш	Цийи тарсунин гъавурда тун	Цийи тарсунал к1валахун.	ктаб таблица.	чин 60-63. Тапш 97.
19	Тема ва рема.	1	23.01	Сечкияр,мисъи, шак1уртвал ,дарамат ,мертеба.	Цийи тарсунин гъавурда тун	Цийи тарсунал к1валахиз хьун.	Ктаб ,таблица. ! чин 63-64 тап ! 99.	чин 63-64 тап

	Предложениди н членар тикрарун.			Ничхирар, дагъдиг ченбердал, парталар, шуъшебенд, ке чирмишзавай, къузадик, магъаматрик, девриш.	ЦӀийи тарсунал кӀвалах.	ЦӀийи тарсунал къилди кӀвалахиз хьун.	Ктаб, тапли ца. чин 65 -66 тап	чин 65 -66 тапш 103.
20	Са составдин предложенияр ТӀварцӀин предложение.	1	30.01	Рагъдандин вахт, гьиссер, теснифин мани, бахш, ири , уьтквем, дуьзенар, хас.	ЦӀийи тарсунин гъавурда тун.	ЦӀийи тарсунал кӀвалахиз чирун.	Ктаб, табли ца	Чин 66-68 Тапш 105
	Подлежащее тежер ва я кассуз предложенияр.				Къачагъ, чими тавда.	ЦӀийи тарсунин гъавурда тун	ЦӀийи тарсунин гъавурда гъатун.	Ктаб, таблица
21	Диктант.	1	6.02					
22	Предложениди н къурулуш тикрарун.	1	13.02	Лазим, къадир, себеб, бад гъавая, зиянар, перишан вал, теспачавал, бегъер.	Алатай тема тикрарун.	Къилдин кӀвалахар тамамарун.	Ктаб, таблица.	Чин 69-70 Тапш. 109.
	Тамам ва тамам тушир предлож				Дуьшуьш, тамун тӀул, агъвалат, вакъиа, дуланажагъ, къисмет, челег, рамаг. ку ьрпе, велед, эллер.	ЦӀийи тарсунал кӀвалах.	ЦӀийи тарсунин гъавурда гъатун.	Ктаб, таблица.

23	Ч1. Гегьеншарун.	1	20.02	Ц1рун, хъуьтуьл, кьит.	Хъуьт1уьн эхир. Сочинение.	Аялривай сочинение кхъиз хъун		
24	Са жинсинин членар квай предложенир. Умуми малумат.	1	27.02	Эркекди, дишиди, хурук акатай ни хъайит1ани буюрмишдай.табий ,алакъя, тадаракламиш авун.	Ц1ийи темадин гъавурда тун	Ц1ийи темадин гъавурда гъатун.	Ктаб. таблица.	Чин 73-74 Тапш.114
	Сажинсинин члена рва абур умумиламишда й гафар квай педложенияр.			Мегъуьн,набататар ,Хъархъун тарар, инанмишвал, дурумлувал, жемят,	Ц1ийи темадин гъавурда тун.	Ц1ийи темадал к1валахиз чирун.	Ктаб,табли ца.	Чин74-77. Тапш. 117.
25	Са жинсинин членар квай предложенийра пунктуациядин лишанар.	1	5.03	Ц1ивин, гимиш, къаст, къисас,гуьнеяр шимер муьхцер тегмезханар,ц1арц1ара р.	Ц1ийи тарсунин гъавурда тун.	Ц1ийи темадал к1валахиз хъун.	Ктаб,табли ца.	Чин 77-80. Тапш.118 а.

26	Ахтармишунин к1валах.	1	12.03					
27	Причастидин оборот	1	19.03	Шагъвар, бегъер. дат1ана,	Ц1ийи темадин гъавурда тун.	Ц1ийи темадин гъавурда гъатун.	Ктаб, таблица.	Предложенияр туьк1уьриз.
	Чара ийидай предложение			Къет1ен, алакъя, руьгъдин хазина. Синтаксиз граматикадин са хел.	Ц1ийи тарсунин гъавурда тун. Ц1ийи тарсунин гъавурда тун.	Ц1ийи тарсунин гъавурда гъатун Ц1ийи тарсунал к1валахун.	Ктаб. Таблица. Ктаб, табли ца.	Чин 81.предлож. туьк1уьриз. Ц1ийи темадай предложенияр туьк1уьрун.
	Деепричастиди н оборотдалди лагъанвай чара ийидай обстоятельство яр			К1изри, валчагъ, шалмар, аса.	Ц1ийи тарсунин гъавурда тун.	Ц1ийи тарсунал к1валахиз хъун.	Ктаб, таблица.	Чин 81- 83.тапш.121.
28	Предл. членар тушир гафар. Обращение.	1	2.04	Хизандин руьгъ, к1валин к1араб.	Ц1ийи тарсунин гъавурда тун.	Ц1ийи тарсунал к1валахиз хъун.	Ктаб, таблица.	Чин 83- 84.тапш.122.
29	Аралух гафар, гафарин жуьтер ва предложенияр.	1	9.04	Аралух, гет1е, якъин хьи.	Ц1ийи тарсунин гъавурда тун.	Ц1ийи тарсунал к1валахиз хъун.	Ктаб, таблица	Чин 83-86. Тапш.123.
30	Диктант.	1	16.04					

31	Простой предложение синтаксически й разбор авунин къайда.	1	23,04	Тестикъардайди, инкардайди.	Простой предложение разбор ийиз чирун.	Простой предложенияр разбор авун.	Ктаб , таблица.	Чин 87-88. Предл. разбор ийиз.
32	Йисан къене к1елай тарсар тикрар авун.	1	30,04	Ятах,къишлахар, техил,шарагар,чилер такъазва, къевин къач1ар,эч1еел эч1ин.	Алатайбур тикрарун.	Тикрарзавай материалдал к1валах ийиз хьун.	Ктаб, таблица.	Чин 88-90. Тапш.128.
33	Ахтармишунин к1валах.	1	4,05		Сочинение кхьидайвал гъавурда тун.	Сочинение кхьиз хьун.		
34	Алатайбур тикрарун.	1	14,05 21,05 28,05	Рекъер, жигъирар, к1ула шелеяр авай дишегълияр, ц1иргъер-ц1иргъер. Ч1агана, яр-емиш, ерибине,савадлу, тарихдин, яшайишдин. Жанлу, алгъуз.хуш атирлу, битмиш жезва няметар.	Алатай темайрал к1валах авун. Алтай тарсарал к1валах ийиз чирун. Алатай тарсар тикрариз тун.	Алатай тарсарал к1валах ийиз хьун. Алатай темайрал к1валах ийиз хьун. Алатай тарсарал къилди к1валах ийиз хьун.	Ктаб, таблица. Ктаб, таблица. Ктаб, таблица.	Чин 90, тапш.131 Чин 91-92, тапш.133. Чин 93-94. Тапш136.

Лезги ч1ал 9-класс.

Тарс	Тарсунин кыл	Сят	Число	Классдин тапшуругьар	К1валин к1валах
1	8-классда к1елайбур тикрарун. Сложный предложенидикай умуми малуматар. Сложный предложенидин жуьреяр.	1	5.09	1,2,3,7,10-тапшуругьар.	§1-3. 4-тап. К1вализ сочинение «Гатун каникулар».
2	Ахтармишунин диктант. 5-11 кл. дикт. к1в.	1	19.09		Тикрарун.
3	Сложносочиненный предложенийрикай умуми малумат. Сложносочиненный предложенийра союзар. Сложносочиненный предложенийрин паярин арада жедай алакъя.	1	3.10	11,12,16,19,20,25-тапшуругьар.	§4-6. 13,15,21-тап.
4	Сложноподчиненный предложенияр. Умуми малумат. Сложноподчиненный предложенидин паярин алакъя.	1	17.10	29,30-тап. Гъавурда твадай диктант.	§7-8. 31-тап. Предложенияр туьк1уьрун.
5	Табий предложенийрин асас жуьреяр. Ачухардай табий преложенияр квай сложноподчиненный преложенияр.	1	7.11	33,34,35,37-тап.	§9-10. Гъикаят туьк1уьрун. 36-тап.
6	Определение тир табий предложенияр. Ч1ал гегьенжарун. «Зул алукъна» сочинение.	1	21.11	39,40,41-тап.	§11.43-тап.

7	Обстоятельстводин табий паяр квай сложноподчиненный предложенияр. Кардин тагьердин ва гекъигунин табий предложенияр.	1	5.12	42,45,46,48-тап.	§12-13. Предложенияр туьк1уьрун. 47-тап.
8	Диктант. 5-11 кл. дикт. к1в.	1	19.12		Тикрарун.
9	Вахтунин табий предложенияр. Себебдин табий предложенияр. Нетижадин табий предложенияр. Мураддин табий предложенияр.	1	9.01	49 ,54,57,58,61,62-тап.	§14-17. 50,56,60,63- тап.
10	Шарт1унин, кършивилин, чкадин, къадардин ва дережадин табий предложенияр.Са шумуд табий предложение квай сложноподчиненный преложенияр.	1	23.01	64, ,68, ,73 ,77,83-тап.	§18-22. 67,70,74,80,82-тап.
11	Контрольный диктант. 5-11 кл. дикт.к1в.	1	8.02		Тикрарун.
12	Союзар квачир сложный предложенияр. Умуми малумат. Союзар квачир сложный предложенийра запятой ва точкани запятой. Союзар квачир сложный кьве точка.	1	20.02	Гъавурда твадай диктант. 85,87-тап.	§23-25. Гъикаят туьк1уьрун. 86,88-тап.

13	Союзар квачир сложный предложенида тире. Какахъай жуьредин сложный предложенияр. Сложный предложенияр тикрарун патал тапшуругъар.	1	5.03	90,97,101,105-тап.	§26-28. 93,100,104-тап.
14	Дуьз ва кирс речрикай умуми малумат. Дуьз речъ ва афтордин гафарин чка. Дуьз речъ квай предложенийра пунктуациядин лишанар. Дуьз речъ ва диалог. Дуьз речъ кирс речдиз элкъуьрун. Цитатаяр ва абур кхьинра чара авун.	1	19.03	107,114,118,122,128,134-тап.	§29-34. Предложенияр туьк1уьрун. 116,120,123,130,133-тап.
15	Контрольный диктант. 5-11 кл. дикт. к1в.	1	2.04		Тикрарун.
16	Стиль ва стилистика. Умуми малумат. Стилистикадин истемишунар. Гъар йикъан рахунрин стиль. Сивин яратмишунрин стиль. Литературадинни искусстводин стилдин къет1енвилер. Официальный стилдин къетенвилер.	1	16.04	Гъавурда твадай диктант. Мачхулардай тапшуругъар, текст. 135,138,142,146-тап.	§35-40. Текст туьку1уьрун. К1вализ азад темадай сочинение гун. 136,140,144,147-тап.

17	Ахтармишунин к1валах.	1	14.05 30.05		Тикрарун.
	Вири сятерин кьадар.	17			